

SURADNJA LAIKA U *VLASTI UPRAVLJANJA*

Josip ŠALKOVIĆ, Zagreb

Sažetak

Pretpostavljajući opće poznavanje kanonskopavnoga položaja vjernika laika u Katoličkoj crkvi, autor članka na temelju izvora i literature istražuje pravni vid suradnje laika u vlasti upravljanja. Na surađivanje laika u vlasti upravljanja, prema odredbama *Zakonika kanonskoga prava* iz 1983., ne gleda se kao na izvorno pravo i vlastitu sposobnost, što je slučaj s njihovim udjelom u vršenju službe naučavanja i posvećivanja (kann. 759; 835, § 4), nego više kao na vanjsku suradnju i pomoć. Opće načelo potvrđeno je u kan. 129, § 1, gdje zakonodavac određuje da su za vlast upravljanja sposobni oni koji su obilježeni svetim redom (klerici). Sadržaj kanona jasno isključuje vjernike laike. No, u istom kanonu, u § 2 zakonodavac donosi korjenitu novinu prema kojoj u vršenju vlasti upravljanja mogu, prema pravnoj odredbi, surađivati vjernici laici. Određeni oblik suradnje laika u vlasti upravljanja potvrđen je i u drugim kanonima *Zakonika* (npr. kann. 228; 317; 483, § 2; 494, § 1; 1421, § 2; 1428, § 2; 1437, § 1). Ovakvim sastavljanjem i donošenjem odredbi lako bi se moglo zaključiti da između općega načela (kann. 129, § 1; 274, § 1) i pojedinih kanona *Zakonika* (npr. kann. 129, § 2; 1421, § 2) postoje moguće kontradikcije i otvorena pitanja. Autor znanstvenim tumačenjem i sintetičkim povezivanjem kanona sastavlja teološko-pravna načela suradnje te ocrtava neke konkretne crkvene službe i zadaće laika s kojima je povezano vršenje vlasti upravljanja.

Ključne riječi: Zakonik kanonskoga prava iz 1983., vlast upravljanja, vjernici laici, crkvene službe i zadaće, suradnja.

Uvod

Ideja vodilja u obnovi *Zakonika kanonskoga prava* iz 1917.¹ bila je ekleziologija Drugoga vatikanskoga sabora², koja je snažno utjecala i na samu sustavnu

¹ Usp. *Codex Iuris Canonici*, Pii X. P. M. iussu digestus, Benedicti P. XV. auctoritate promulgatus, u: *AAS*, 9 (1917.), pars II. (dalje u tekstu *CIC-1917.*)

² Usp. IOANNES PAULUS PP. II., »Constitutio apostolica *Sacrae disciplinae leges*«, u: *Zakonik kanonskoga prava*, proglašen vlašću pape Ivana Pavla II., s izvorima, GK, Zagreb, 1996., str. XXXI (dalje u tekstu *SDL*).

rasporedbu *Zakonika kanonskoga prava* iz 1983.³ prema trostrukoj službi u Crkvi: službi naučavanja (*munus docendi*), službi posvećivanja (*munus sanctificandi*), službi upravljanja (*munus regendi*).⁴ Naučiteljska služba sačinjava vlastiti objekt III. knjige *Zakonika De Ecclesiae munere docendi* (kann. 747–833), posvetiteljska služba je vlastiti objekt IV. knjige *De ecclesiae munere sanctificandi* (kann. 834–1253), a izostaje posebna knjiga o *munus regendi*. Sustavna rasporedba prema trostrukoj službi u Crkvi tako nije u potpunosti ostvarena u važećem Zakoniku, ali zakonodavac, možemo reći, o *munus regendi* raspravlja u mnogobrojnim naslovima i poglavljima *Zakonika*, poglavito u II. knjizi *De populo Dei* (kann. 204–746). Odredbe općega karaktera o ovoj materiji uvrštene su u I. knjigu *Zakonika De normis generalibus (Opće odredbe)*, Naslov VIII. *De potestas regiminis (Vlast upravljanja)* (kann. 129–144)⁵ i primjenjuju se na čitavo pravo Katoličke crkve. Tako je zbog ovih opravdanih razloga, a prije svega zbog nepotrebnih ponavljanja, izostala posebna knjiga.⁶ Zbog terminološko-pravne točnosti dalje u tekstu upotrebljavamo izraz *potestas regiminis (vlast upravljanja)*, koji nalazimo u Naslovu VIII. I. knjige *Zakonika* i koji odgovara zadaći Crkve da upravlja. Vlast upravljanja (*potestas regiminis*), naziva se i *vlast jurisdikcije (potestas iurisdictionis)*.⁷ Važeći *Zakonik*, za razliku od prijašnjega *Zakonika*⁸, rabi termin *vlast jurisdikcije*, što je pravno točnije.⁹ U dokumentima Drugoga vatikanskog sabora upotrebljava se termin *sacra potestas (sveta vlast)*¹⁰.

³ Usp. *Codex Iuris Canonici*, auctoritate Ioannis Pauli PP. II. promulgatus, u: *AAS*, 75 (1983.), pars II.; hrvatski prijevod *Zakonik kanonskoga prava*, proglašen vlašću pape Ivana Pavla II., s izvorima, GK, Zagreb 1996. (dalje u tekstu *ZKP-1983.*).

⁴ Usp. LG 9–17, 21, 31, 34–36; AA 2, 6, 7, 9, 10.

⁵ Usp. *Communicationes*, 9 (1977.), str. 234.

⁶ Usp. *Communicationes*, 9 (1977.), str. 230, 234–235; L. CHIAPPETTA, *Il Codice di diritto canonico. Commento giuridico-pastorale*, vol. I., Rim, ²1996., str. 201.

⁷ Termin *vlast upravljanja* i termin *vlast jurisdikcije* su sinonimi. U važećem *Zakoniku* termin *iurisdictionis* u smislu upravljanja zakonodavac upotrebljava samo jedanput. Usp. *ZKP-1983.*, kan. 129, § 1. U drugim slučajevima *jurisdikcija* označava mjerodavnost ili vlast suca. Usp. *ZKP-1983.*, kann. 1417, § 2; 1469, § 1; 1512, 3°.

⁸ *CIC-1917.*, kan. 196: »Potestas iurisdictionis seu regiminis quae ex divina institutione est in Ecclesia, alia est fori externi, alia fori interni, seu conscientiae, sive sacramentalis sive extra-sacramentalis.«

⁹ J. García Martín smatra da terminološka promjena nalazi opravdanje u povijesnoj tradiciji, kao i u potvrdi Dogmatske konstitucije o Crkvi *Lumen gentium* u kojoj saborski oci razlučuju *munus docendi*, *munus sanctificandi* i *munus regendi*. Termin *vlast jurisdikcije* može biti dvosmislen, u smislu da se može poistovjetiti sa sudskom vlašću, kako se to događalo u rimskom pravu ili kako se događa u građanskim pravima. Usp. J. GARCÍA MARTÍN, *Le norme generali del Codex Iuris Canonici*, Rim, 1996., str. 464–465.

¹⁰ Usp. LG 10, 18, 27; X. OCHOA, *Index verborum cum documentis Concilii Vaticani secundi*, Rim, 1967., str. 387.

Važeći Zakonik ne donosi definiciju *vlasti upravljanja*. Općenito *vlast upravljanja* mogla bi se definirati kao javna redovita vlast u vođenju drugih, a *crkvena vlast upravljanja* kao javna vlast zakonitoga poglavara, podijeljena od Krista ili Crkve, kanonskim povjerenjem, da bi se krštenike vodilo k spasenju.¹¹ Iz pokušaja definiranja¹² proizlazi da vlast upravljanja, kao javnu vlast, treba razlikovati od privatne vlasti (imaju je npr. roditelji nad svojom djecom), da se primjenjuje za upravljanje (vođenje) drugih, te da je treba razlikovati od *vlasti reda (potestas ordinis)*. Riječ je o jednoj (jedinствenoj) vlasti koja sadrži cjelokupnost vlasti ili ovlasti, preko kojih su vjernici pouzdano vođeni da bi postigli vrhovnu svrhu: *spasenje duša*.¹³ Ta vlast u svojoj biti po izvoru i svrsi je jedna, pravno je dvostruka (*sveti red i upravljanje*) i trostruka (služba naučavanja, posvećivanja i upravljanja).¹⁴ Prema odredbi kan. 135, § 1 vlast upravljanja se dijeli na zakonodavnu, izvršnu i sudsku.¹⁵

Vlast upravljanja u Crkvi opstoji po božanskom ustanovljenju (usp. Lk 10,16; Iv 20,21; 21,15-17; Mt 18,18; 28,18-20), Krist ju je *naložio* apostolima: »Podite dakle i učinite mojim učenicima sve narode krsteći ih u ime Oca i Sina i Duha Svetoga i učeći ih čuvati sve što sam vam zapovjedio!« (Mt 28,19-20). Osnivajući Crkvu kao duhovnu zajednicu Krist joj je dao unutarnji princip: Duha Svetoga, koji je vodi (nadahnjuje); osnivajući Crkvu kao vidljivo tijelo dao joj je izvanjski princip: vodstvo, da on, nevidljivi vođa, bude vidljiv u apostolima i njihovim nasljednicima. Budući da Crkva treba nastaviti njegovo poslanje u svijetu, Krist joj je povjerio istu vlast koju je on primio od Oca: »Kao što mene posla Otac, i ja šaljem vas« (Iv 20,21). Petar je prvi među apostolima kojem je služba pojedinačno povjerena od Gospodina, a ona se ima prenositi na njegove nasljednike.¹⁶ Snagom Kristova naloga apostoli su primili vlast od Krista, a ne od ljudi i zato je vlast upravljanja neovisna o ikakvoj ljudskoj vlasti (kann. 747; 1254). Ona ne prebiva

¹¹ Usp. J. GARCÍA MARTÍN, *Le norme generali ...*, str. 465. L. Chiappetta definira vlast upravljanja kao »javnu vlast koju je Krist dao Crkvi da pastoralno upravlja i organizira Božji narod, zbog postignuća ciljeva koji su mu vlastiti i vrhovnoga cilja, a to je vječni život«; L. CHIAPPETTA, *Il Codice di diritto canonico ...*, str. 202.

¹² Nije suvišno podsjetiti na opomenu rimskoga pravника *Juvenala*: »*Omnis definitio in iure civili periculosa*.« (Digesta, I. 17, *De diversis regulis iuris antiqui*, 202).

¹³ Npr. »Dijecezanskom biskupu u biskupiji koja mu je povjerena pripada sva redovita, vlastita i neposredna vlast koja se zahtijeva za vršenje njegove pastoralne službe ...«; ZKP-1983., kan. 381, § 1. Vlast kojom upravlja biskup je zakonodavna, izvršna i sudska, prema pravnim propisima. Usp. ZKP-1983., kan. 391, § 2.

¹⁴ Usp. F. D'OSTILIO, *Prontuario del Codice del diritto canonico*, Città del Vaticano, 1996., str. 28.

¹⁵ U Crkvi vlast nije strogo razdijeljena kao u demokratskim državama. Moderne demokratske države dijele vlasti pojedinim različitim i neovisnim organima s ciljem da što djelotvornije štite slobodu i prava građana i da spriječe proizvoljno djelovanje građanskog autoriteta. Takva se podjela nalazi i u *Ustavu Republike Hrvatske*, čl. 4.

¹⁶ Usp. LG 20.

u narodu tj. ne dolazi demokratskim putem, kao što je to slučaj u demokratskim društvima (kan. 204, § 2). Vlast upravljanja je vlastita rimskome prvosvećeniku i biskupima u zajedništvu s njime. »Biskupi, koji su po božanskom ustanovljenju nasljednici apostola po Duhu Svetom koji im je dan, postavljeni su u Crkvi za pastire, da budu i sami učitelji nauka, svećenici svetog bogoslužja i službenici upravljanja« (kan. 375, § 1).¹⁷ Samim biskupskim posvećenjem oni primaju »sa službom posvećivanja i službu naučavanja i upravljanja« (kan. 375, § 2).¹⁸ Te službe tvore Kristov nalog: »Dana mi je sva vlast, na nebu i na zemlji« (Mt 28,18). Odavde je jedinstvo vlasti u Crkvi, nazvano *sveta vlast (potestas sacra)*.¹⁹ Pod tim jedinstvenim aspektom, vlast se Crkve može nazvati sakramentalnom, jer kao što je Krist veliki sakrament Boga, tako je i Crkva, na svoj način, veliki sakrament Krista: opći sakrament spasenja.²⁰

Prenošenje *svete vlasti* vrši se posredstvom dvostrukoga poslanja: božanskoga (vlast reda) i kanonskoga (vlast upravljanja). Vlast reda, koja je sakramentalna, nedelegirana, prije svega i po sebi vrši se na »verum Christi Corpus in Sacramento Eucharistiae asservatum«. Ona se podjeljuje jedino sakramentom svetoga reda (*missione divina*). Čin posvećenja podjeljuje službu (*munus*) i vlast vršenja (*exercitum iuris*). Vlast pak upravljanja, koja je *djelomično sakramentalna*, kao takva može biti delegirana, prije svega i po sebi vrši se na »Corpus Christi mysticum«: izvanjski je princip vodstva Božjega naroda. Ontološki, gledajući službu, ona se podjeljuje u istom posvećenju (*ordinationis*).²¹ U posvećenju se daje ontološko sudjelovanje u *svetim službama*, no da bi se mogla imati takva slobodna vlast, mora joj pridoći kanonsko povjeravanje službe od mjerodavne crkvene vlasti (kan. 146). Vlast upravljanja tako nije dana *isključivo* svetim redom (*potestas ordinis*), nego i posredstvom kanonskoga povjeravanja službe, što ne potvrđuje da sva vlast upravljanja ima sakramentalno ustanovljenje. U tom smislu Drugi vatikanski sabor potvrđuje da sveti red podjeljuje tri službe: naučavanja, posvećivanja i upravljanja, ali ne i odgovarajuću vlast. Sabor svjesno upotrebljava pojam *munus (služba)*, a ne *potestas (vlast)*, jer termini nisu sinonimi, i jer bi se termin *potestas* mogao »razumjeti o vlasti slobodnoj za

¹⁷ Usp. LG 19, 20; CD 2.

¹⁸ Usp. LG 21; CD 11.

¹⁹ »Krist je Gospodin za upravljanje i stalno posvećivanje Božjega Naroda u svojoj Crkvi ustanovio različite službe, koje idu za dobrom čitavoga Tijela. Službenici (*ministri*) koji imaju svetu vlast (*potestas sacra*) služe svojoj braći, da svi oni koji pripadaju Božjem narodu i imaju zato kršćansko dostojanstvo, svi zajedno slobodno i po redu teže za istim ciljem te postignu spasenje«; LG 18.

²⁰ Usp. LG 48; GS 45; AG 1, 5.

²¹ Usp. F. D'OSTILIO, *Prontuario del Codice ...*, str. 29.

vršenje» (*ad actum expedita*).²² Saborski oci u dogmatskoj konstituciji o Crkvi *Lumen gentium* u *Prethodnoj bilješci koja razjašnjava tekst* ističu: »Da se može imati takva slobodna vlast, mora joj pridoći kanonsko ili juridičko određenje po hijerarhijskoj vlasti. To se određenje vlasti može sastojati u predavanju djelomične dužnosti ili u dodjeljivanju podložnika i daje se prema pravnim propisima vrhovne vlasti.«²³

Prema odredbi kan. 129, § 1 važećega Zakonika »za vlast upravljanja, koja u Crkvi opstoji po božanskom ustanovljenju sposobni su, prema odredbi pravnih propisa, oni koji su obilježeni svetim redom« (*klerici*). To načelo potvrđeno je i u kan. 274, § 1. Takav izričaj i potvrda upućuje na isključivanje vjernika laika. No, zakonodavac u kan. 129, § 2 određuje da »u vršenju te vlasti mogu, prema pravnoj odredbi, surađivati vjernici laici«. Isto tako i na drugim mjestima u Zakoniku (kann. 1421, § 2; 1428, § 2; 1437, § 1; 483, § 2; 494, § 1; 317) otvara se mogućnost surađivanja, što se najbolje očituje u formuliranju općega pravnoga statusa laika (kann. 224–231), tj. u kan. 228 koji govori o suradnji vjernika laika u Kristovoj *kraljevskoj službi* (*munus regendi*). Između općega načela (kann. 129, § 1; 274, § 1) i određenih kanona Zakonika (npr. kann. 129, § 2; 1421, § 2) proizlaze određene *poteškoće, kontradikcije i pitanja*. Rješenje zahtijeva izvorno sastavljanje teološko-pravnih načela, što je i cilj ovoga rada. Pod pravnim vidom²⁴ u prvome dijelu rada znanstveno se tumači kan. 129, koji određuje osobe sposobne za vlast upravljanja, u drugome dijelu tumači se kan. 228, koji potvrđuje suradnju laika u vlasti upravljanja, a u trećemu dijelu sintetičkim se povezivanjem (usporedbom) kan. 129, § 2 i kan. 228 s pojedinim kanonima Zakonika ocrtavaju neke konkretne crkvene službe i zadaće laika povezane s vršenjem vlasti upravljanja.

²² Usp. *Prethodna razjašnjavajuća bilješka uz LG*, br. 2. Drugi vatikanski sabor uporabom termina služba želi istaknuti karakter *služenja* koji je vlastit crkvenoj vlasti, a koju je Krist dao apostolima i njihovim nasljednicima (usp. Lk 22,24-27). Vlast u Crkvi nije neko *dostojanstvo* ili neka *čast*, nego je u biti služenje koje pristaje Bogu i ljudima. Usp. L. CHIAPPETTA, *Il Codice di diritto canonico* ..., str. 200.

²³ Usp. *Prethodna razjašnjavajuća bilješka uz LG*, br. 2.

²⁴ O teološko-ekleziološkom aspektu *svete vlasti* u Crkvi vidjeti: A. M. STICKLER, »La 'potestas regiminis': visione teologica«, u: *Il Nuovo Codice di Diritto Canonico, novità, motivazione e significato*, Rim, 1983., str. 63–74; U. BETTI, »In margine al nuovo Codice di Diritto canonico«, u: *Antoniano*, LVIII (1983.), str. 628–647; G. GHIRLANDA, »De natura, origine et executio potestatis regiminis iuxta novum codicem«, u: *Periodica*, LXXIV (1985.), str. 109–164; G. DALLA TORRE, »La collaborazione dei laici alle funzioni sacerdotale, profetica e regale dei ministri sacri«, u: *Monitor Ecclesiasticus*, MIX (1984.), str. 140–164; S. DIANCHI, »La missione della Chiesa, i laici e la 'sacra potestas': una riflessione teologica«, u: AA. VV., *I laici nella ministerialità della Chiesa*, Milano, 2000., str. 47–72; G. MAZZONI, »Ministerialità e potestà«, u: AA. VV., *I laici nella ministerialità della Chiesa*, str. 73–97; J. BEYER, »De natura potestatis regiminis seu iurisdictionis recte in CIC renovato anuntianda«, u: *Periodica* (1972.), str. 93–146.

1. Osobe sposobne za vlast upravljanja (kan. 129)

1.1. Subjekti vlasti upravljanja (kan. 129, § 1)

Zakonodavac u kan. 129, § 1 određuje subjekte vlasti upravljanja: »Za vlast upravljanja (...) sposobni su, prema odredbi pravnih propisa, oni koji su obilježeni svetim redom.« Kan. 129, § 1 ima jaku sadržajnu potvrdu u kan. 274, § 1: »Samo klerici mogu dobiti službe za vršenje kojih se zahtijeva vlast reda ili vlast crkvenoga upravljanja.« S pravne strane ovakav izričaj upućuje na isključivanje svih onih subjekata koji nisu obilježeni *svetim redom*. »Sakramentom reda po božanskom ustanovljenju neki između vjernika, neizbrisivim biljegom kojim se označuju, postavljaju se za posvećene službenike koji se naime posvećuju i određuju da, svatko prema svojem stupnju, vršeći u osobi Krista Glave službu naučavanja, posvećivanja i upravljanja, pasu Božji narod« (kan. 1008). Sveti redovi su: đakonat, prezbiterat i episkopat, a posvećeni službenici su: đakoni, prezbiteri i biskupi. Oni se u kanonskom pravu nazivaju također i *klerici* (kan. 207, § 1). Odredba kan. 129, § 1 i sadržaj izričaja »oni koji su obilježeni svetim redom« tj. klerici, stanovita su novost. Prijašnji Zakonik pod pojmom klerik podrazumijevao je one koju su primili prvu tonsuru i niže redove sve do subđakonata²⁵, a prema odredbi kan. 266, § 1 važećega Zakonika klerikom se postaje primanjem svetoga reda đakonata. Tako pravni izričaj iz kan. 274, § 1 važećega Zakonika, »samo klerici mogu dobiti službe za vršenje kojih se zahtijeva vlast reda ili vlast crkvenoga upravljanja«, ima različito značenje od izričaja iz prijašnjega Zakonika, jer je prijašnji podrazumijevao također »laike« prema novoj terminologiji.²⁶

Iz kan. 129, § 1 proizlazi da vlast upravljanja ima za *korijen* vlast reda i to u smislu da je vlast reda *temelj*, ali ne u smislu da sveti red nosi (daje) vlast upravljanja. Zbog toga su za tu vlast sposobni subjekti oni koji su primili sakrament svetoga reda. Prema odredbi kan. 1024 sveto ređenje valjano prima samo kršteni muškarac, tj. fizička osoba, a ne pravna osoba. Sakrament svetoga reda nezaobilazan je element u određivanju subjekata sposobnih za vlast upravljanja. Onaj pak koji nije primio sakrament svetoga reda nije sposoban za vršenje vlasti upravljanja. Budući da su tri stupnja svetoga reda (kan. 1009, § 1), nužno određuju i hijerarhijski red između tri subjekta vlasti upravljanja. To znači da ni svi klerici nisu sposobni subjekti u svim stupnjevima vlasti upravljanja koja se prima sa službom,

²⁵ *CIC-1917.*, kan. 108, § 1: »Qui divinis ministeriis per primam saltem tonsuram mancipati sunt, clerici dicuntur.« Papa Pavao VI. m. p. *Ministeria quaedam* reformirao je niže redove. Usp. PAULUS VI., m. p. *Ministeria quaedam* (15. 8. 1972.), u: *AAS*, 64 (1972.), str. 529–534.

²⁶ Usp. J. GARCÍA MARTÍN, *Le norme generali ...*, str. 472; A. CRNICA, *Priručnik kanonskoga prava Katoličke Crkve*, Zagreb, 1945., str. 31.

prema pravnim propisima.²⁷ Prema ustanovljenju, stupnjevi hijerarhijske vlasti upravljanja mogu biti božanskoga prava, tj. božanskoga ustanovljenja i crkvenoga prava, tj. crkvenoga ustanovljenja. Božanskoga prava su: rimski prvosvećenik (kan. 331)²⁸ i biskupi (biskupski zbor); (kan. 336)²⁹, koji su subjekti vrhovne vlasti u Crkvi. Crkvenoga su pak prava svi oni subjekti kojima je vlast upravljanja povjerena posredstvom službe u Crkvi; svi oni imaju *partikularnu vlast*. Između njih razlikujemo: a) fizičke osobe: dijecezanski biskupi (kann. 381, § 1; 391), drugi crkveni poglavari koji su izjednačeni s dijecezanskim biskupima (kann. 368; 381, § 2), ordinariji i ordinariji mjesta (kan. 134, §§ 1–2), osobni prelati (kan. 295, § 1), župnici (kann. 519; 532); b) pravne osobe: različiti krajevni sabori, bilo plenarni (kan. 439), bilo pokrajinski (kan. 440), biskupske konferencije (kan. 455), generalni kapituli redovničkih ustanova papinskoga prava (kan. 596, § 2).³⁰

Na temelju kan. 129, § 1, kao i kan. 274, § 1 nedvojbeno se i lako može zaključiti da laici nisu subjekti sposobni za vršenje vlasti upravljanja, jer prema odredbama Zakonika pod pojmom laik treba podrazumijevati sve vjernike, osim onih koji su primili sveti red, koji su krštenjem pritetjelovljeni Kristu, sazdana u Božji narod i na svoj su način postali dionici Kristove svećeničke, proročke i kraljevske službe, te su pozvani da, svatko prema svome položaju, vrše poslanje koje je Krist povjerio Crkvi da ga ispuni u svijetu.³¹ Jasnoću, nedvojbenost i isključenje laika kao subjekata vlasti upravljanja pomalo *narušava* i *otvara pravna* pitanja

²⁷ Npr. đakoni ne mogu primiti vlast koju ima župnik, jer ne mogu primiti službu župnika. Isto vrijedi i za redovnice i vjernike laike. Usp. *ZKP-1983.*, kann. 150; 274, § 1; 521, § 1.

²⁸ Rimski prvosvećenik potpunu i vrhovnu vlast u Crkvi dobiva osobnim prihvaćanjem zakonitoga izbora, u njemu traje služba koju je Gospodin pojedinačno povjerio Petru, prvaku apostola, i koja se treba prenositi na njegove nasljednike; stoga snagom svoje službe ima u Crkvi vrhovnu, potpunu, neposrednu i opću redovitu vlast, koju uvijek može slobodno vršiti. Usp. *ZKP-1983.*, kann. 331; 332, § 1; IOANNES PAULUS II., Const. Ap. *Universi Dominici gregis*, u: *AAS*, 88 (1996.), str. 305–343.

²⁹ »Biskupi, koji su po božanskom ustanovljenju nasljednici apostola po Duhu Svetomu koji im je dan, postavljeni su u Crkvi za pastire, da budu i sami učitelji nauka, svećenici svetog bogoslužja i službenici upravljanja« (kan. 375, § 1). »Biskupi samim biskupskim posvećenjem primaju sa službom posvećivanja i službe naučavanja i upravljanja, koje se ipak po svojoj naravi mogu vršiti samo u hijerarhijskom zajedništvu s glavom i udovima Biskupskoga zbora« (kan. 375, § 2). »Biskupski zbor, kojemu je glava rimski prvosvećenik i kojega su udovi biskupi snagom sakramentalnog posvećenja i hijerarhijskim zajedništvom s glavom i udovima Zbora, i u kojemu stalno traje apostolsko tijelo, zajedno sa svojom glavom i nikada bez te glave, također je subjekt vrhovne i potpune vlasti nad općom Crkvom« (kan. 336).

³⁰ Usp. J. GARCÍA MARTÍN, *Le norme generali ...*, str. 473.

³¹ Usp. LG 31. *Zakonik kanonskoga prava* iz 1983. ne donosi definiciju vjernika laika, već u kan. 207, § 1 određuje: »Po božanskom ustanovljenju među vjernicima u Crkvi ima posvećenih službenika, koji se u pravu nazivaju i klerici; ostali pak nazivaju se i laici.« § 2 istoga kanona određuje da u oba ta dijela ima vjernika koji se javnim prihvaćanjem evanđeoskih savjeta zavjetima ili drugim svetim vezama na osobit način posvećuju Bogu.

kan. 129, § 2, koji općenito određuje: »U vršenju vlasti upravljanja, prema pravnoj odredbi, mogu surađivati vjernici laici.«

1.2. Vjernici laici mogu surađivati (kan. 129, § 2)

Sadržaj kan. 129, § 2 predstavlja novinu u kanonskome zakonodavstvu. Temelji se na mnogobrojnim izvorima³², a kanonskopravne izvore crpi i u dokumentima Drugoga vatikanskog sabora.³³ Prijašnji Zakonik u kan. 118 apsolutno je isključivao mogućnost da neki laik u Crkvi vrši, u bilo kojem obliku, vlast upravljanja.³⁴ Novina kan. 129, § 2 čini se kontradiktorna kanonima 129, § 1 i kan. 274, § 1. To kod pravnih stručnjaka otvara *izazov* za pronalaženje pomirljivih tumačenja. Lako bi se moglo zaključiti da je kan. 129, § 2 formuliran na nesiguran način te da je postavljen široko. P. Lombardija drži da je namjerno neprecizan jer zakonodavac nije želio zaključiti doktrinarnu diskusiju o sudjelovanju laika u vlasti upravljanja.³⁵

Već se iz samih *Nacarta* može naslutiti da je sastavljanje kanona bilo teško i da se vodilo računa o različitim i protivnim nastojanjima koja su se očitovala u okviru radne skupine savjetnika.³⁶ U *Nacrtima* iz 1980. kan. 129, § 2 sadržajno se nalazio i bio postavljen u kan. 126.

Schema, can. 126

Potestas regiminis, quae quidem ex divina institutione est in Ecclesia et etiam potestas iurisdictionis vocatur, ad normam praescriptorum iuris, habiles sunt, qui ordine sacro sunt insigniti; in exercitio eiusdem potestatis, quatenus eodem ordine sacro non innititur, christifideles laici eam partem habere possunt quam singulis pro causis auctoritas Ecclesiae suprema ipsis concedit.

CIC-1983., can. 129

§ 1. Potestatis regiminis, quae quidem ex divina institutione est in Ecclesia et etiam potestas iurisdictionis vocatur, ad normam praescriptorum iuris, habiles sunt qui ordine sacro sunt insigniti.

§ 2. In exercitio eiusdem potestatis, christifideles laici ad normam iuris cooperari possunt.

³² Usp. ZKP-1983., kan. 129, § 2.

³³ Usp. LG 33; AA 24.

³⁴ *CIC-1917.*, kan. 118: »Soli clerici possunt potestatem sive ordinis sive iurisdictionis ecclesiasticae et beneficia ac pensiones ecclesiasticas obtinere.«

³⁵ Usp. P. LOMBARDIA, *Lezioni di diritto canonico*, Milano, 1985., str. 129.

³⁶ Usp. *Communicationes*, 14 (1982.), str. 149.

Iz *Nacrta* (kan. 126) proizlazi da se prije proglašenja važećega Zakonika promišljalo da laici *sudjeluju* (*partem habere possunt*) u vlasti upravljanja prema vlastitim uvjetima i u granicama vršenja općega svećeništva, tj. nije se zahtijevao sveti red.³⁷ Vrhovna vlast mogla bi dopustiti laicima, u općim i partikularnim zakonima, crkvene službe. Isto tako, promišljalo se i na to da bi rimski prvosvećenik, vikar Kristov, mogao podijeliti laicima, također i ženama, ne redovitu već delegiranu vlast upravljanja.³⁸ No, s druge strane iz *Nacrta* vidljivo proizlazi, da su službe koje zahtijevaju vršenje vlasti reda i jurisdikcije uvijek bile rezervirane klericima.³⁹

Vršenje vlasti upravljanja laika očito je bilo, i još uvijek jest, usko povezano s postavkama oko postanka i prenošenja *svete vlasti*. S obzirom na postanak i prenošenje svete vlasti postoje dvije *pozicije*, dvije *teorije*, odnosno *škole*: sakramentalna i nesakramentalna. Prema školi tzv. *sakramentalne teorije* sva vlast prenosi se preko sakramenta svetoga reda, a kanonsko poslanje služi samo u svrhu konkretnoga vršenja te vlasti. Prema ovoj teoriji laik ne bi mogao sudjelovati u toj vlasti jer nije obilježen svetim redom. Nasuprot ovoj poziciji stoji škola tzv. *nesakramentalne teorije* koja dozvoljava prenošenje svete vlasti nesakramentalnim putem, tj. kanonskim poslanjem koje čini sposobnima također i laike za nositelje svete vlasti. Ako ustvrdimo da je jedini put prenošenja vlasti sakrament svetoga reda, morali bismo tada potpuno isključiti laike iz mogućnosti da je vrše; ako se pak prizna sposobnost za vršenje, moramo kao posljedicu prihvatiti da postoje i drugi putovi prenošenja vlasti koji bi upravo mogli biti jednostavno *missio canonica* ili, kako su neki držali, sakrament krštenja. Nesumnjivo da sakramentalna teorija ima zasluge, jer s jedne strane ponovno potvrđuje i zadržava ono jedinstveno značenje vlasti koje je Krist predao Crkvi da bi postigla svrhe; s druge pak strane ujedinjuje svetu vlast u sakramentalnoj stvarnosti i potvrđuje sigurne kriterije prenošenja, kontrole i vršenja. Dvije škole čini se ne nalaze uspješni dijalog, pa problem porijekla i prenošenja ostaje otvoren. Ni sa strane učiteljstva nije se hitjelo zauzeti čvrstu i isključujuću poziciju, a pitanja porijekla i prenošenja vlasti bila su stavljena i pred komisiju za reviziju Zakonika, čije re-

³⁷ Za bolje razumijevanje kan. 129 i njegovih *Nacrta* potrebno je i korisno usporediti kan. 129 s kan. 247, § 1, koji je u *Nacrtu* bio kan. 244, a glasio je: »Soli clerici obtinere possunt officia ad quorum exercitium requiritur potestas ordinis aut potestas regiminis ecclesiastici ordine sacro innixa.« *Nacrt* iz 1980. razlikovao je dvostruku vlast u Crkvi: onu koja je spojena sa svetim redom (*ordine sacro innixa*) i onu koja nije spojena sa svetim redom (*ordine sacro non innixa*). Prva se ne može povjeriti laicima, a druga može. No, u posljednjoj redakciji Zakonika dokinuta je ta razlika i jednostavno je propisano da su sposobni za vlast upravljanja samo klerici, kao što su samo klerici sposobni primiti službe koje sa sobom nose vlast reda ili jurisdikcije. Usp. *Communicationes*, 14 (1982.), str. 146s.

³⁸ Usp. J. GARCÍA MARTÍN, *Le norme generali ...*, str. 474.

³⁹ Usp. *isto*.

zultate i redakciju prezentiraju *ne mali kompromisi, crne točke, ako ne upravo i kontradiktorne*, kao npr. između kan. 1421, § 2 i kann. 129 i 274.⁴⁰

U znanstvenom tumačenju kan. 129, § 2 najviše pažnje privlači izričaj *cooperare (surađivati)*, koji se prevodi različito⁴¹ i može biti višeznačan. U prijevodu na hrvatski jezik prevoditelj je u prvome izdanju Zakonika 1988. preveo termin *cooperari possunt s mogu sudjelovati*, a u drugome izdanju 1996. *s mogu surađivati*. Termin *mogu sudjelovati* ima značenje koje upućuje na to da vjernici laici *imaju udjela* u vlasti upravljanja, tj. da je čak mogu dijeliti s onima koji su obilježeni svetim redom, što uvodi sumnju. Termin *mogu surađivati* je prihvatljiviji, ne uvodi toliku sumnju i treba ga iščitavati iz njegovoga značenja. *Cooperare* upravo znači »djelovati zajedno s drugim«⁴². U toj suradnji svatko sa svoje strane pridonosi realizaciji istoga posla. J. García Martín smatra da je surađivanje u vršenju vlasti upravljanja vršenje iste vlasti s onim koji je ima i s kojim se surađuje. A da bi se surađivalo u vršenju vlasti potrebno je imati vlast, dakle, najprije *sudjelovanje* a zatim *suradnja*. Prema nekim drugim autorima⁴³ izričaj *cooperari possunt* ima isto značenje kao *partem habere possunt* koji nalazimo u *Nacrtu* kan. 126. J. Brkan pak smatra da termin *cooperari possunt* znači »da laici u vršenju vlasti upravljanja ne mogu tu vlast vršiti sami bez klerika, već to treba biti uvijek s klericima (*cum clericis*) i nikada bez klerika (*sine clericis*)«⁴⁴. Smatra da je za dobivanje što preciznijeg značenja potrebno termin *cooperari possunt* čitati zajedno s izričajem *ad normam iuris (prema pravnoj odredbi)*. Izričaj *ad normam iuris* postavlja uvjet suradnje, ali je taj uvjet postavljen vrlo široko i ne određuje nijednu granicu. No, granica vršenja prava može doći iz *materije* ili pak iz *pravne uvjetovanosti osobe* ili *statuta pravnih osoba*.⁴⁵ Zakonodavac u kan. 274, § 1 postavlja granicu općega karaktera: »Samo klerici mogu dobiti službe za vršenje kojih se zahtijeva vlast reda ili vlast crkvenog upravljanja.« No, sadržaj kan. 274, § 1 ne negira sposobnost laika u vršenju vlasti upravljanja, nego sposobnost ograničava

⁴⁰ Usp. A. D'AURIA, »I laici nel munus regendi«, u: *I laici nella ministerialità della Chiesa*, str. 157–160.

⁴¹ *Cooperor* se pojavljuje u Zakoniku na više mjesta, a naš ga prevoditelj prevodi u kan. 208 *sudjeluju*, u kan. 328 *surađuju*, u kan. 652, § 4 *surađivati*, u kan. 759 *surađuju* ... Glagol *cooperor* može značiti: imati nešto što je blizu vlasti upravljanja a nije vršenje te vlasti, ali može značiti također i vršenje vlasti upravljanja.

⁴² J. GARCÍA MARTÍN, *Le norme generali* ..., str. 475.

⁴³ Usp. B. GANGOITI, »De la potestad de régimen«, u: A. BENLLOCH POVEDA (ur.), *Código de Derecho Canónico. Edición bilingüe, fuentes y comentarios de todos los cánones*, Valencia, 1993., str. 84; F. J. URRUTIA, *Les normes générales. Commentaire des canons 1-203.*, Pariz, 1994., str. 215.

⁴⁴ J. BRKAN, *Opće odredbe Zakonika kanonskoga prava*, Makarska, 1997., str. 250.

⁴⁵ Usp. J. GARCÍA MARTÍN, *Le norme generali* ..., str. 475.

na službe koje ne traže ni vlast reda ni vlast crkvenoga upravljanja. Laici tako ne mogu primiti redovitu vlast upravljanja, već samo delegiranu.⁴⁶

Kan. 129, § 2 ne negira sposobnost (prikladnost) laika u vršenju vlasti upravljanja, nego izričito to potvrđuje. J. García Martín smatra da, ako prihvatimo općepoznato načelo da nitko ne može vršiti onu vlast koju ne posjeduje i ako laici prema kan. 129, § 2 mogu surađivati u vršenju vlasti upravljanja, onda se želi reći da laici imaju tu vlast i, dakle, sposobni su je imati.⁴⁷ Načelne tvrdnje iz kan. 129, § 1 i kan. 274, § 1, u usporedbi s nekim drugim odredbama Zakonika, nisu *apsolutne* jer u posebnim slučajevima mjerodavna crkvena vlast može pozvati laike da pruže svoju suradnju u nekim službama i zadaćama koje traže vršenje vlasti upravljanja, kao npr. mogu biti postavljeni za suce (kan. 1421, § 2) ili pak za biskupijskoga ekonoma (kan. 494, § 1). No, s obzirom i na te službe i zadaće ne možemo govoriti o nikakvome pravu laika, nego o primanju posebnoga naloga (*mandatum*) od mjerodavne crkvene vlasti. Promotrivši kan. 129, § 2 sa znanstvenoga tumačenja, možemo reći da zakonodavac priznaje *sposobnost* laika da mogu biti pozvani surađivati⁴⁸ u vršenju crkvene vlasti upravljanja. Aplikacija toga principa je odredba kan. 228.

2. Potvrda suradnje u »statutu« o osnovnim obvezama i pravima laika (kan. 228)

Zakonodavac potvrđuje surađivanje laika u vlasti upravljanja u kan. 228, koji je smješten u »statut« osnovnih prava i obveza vjernika laika, tj. u Naslov II. *De obligationibus et iuribus christifidelium laicorum* (kann. 224–231). U kan. 228 zakonodavac potvrđuje temeljnu sposobnost surađivanja, ali s pravne strane i dalje su sposobni, prema odredbama pravnih propisa (kann. 129, § 1; 247, § 1), oni koju su obilježeni svetim redom. Prijašnji *Zakonik* nije poznavao odredbu sličnu

⁴⁶ *Isto*.

⁴⁷ Usp. *isto*.

⁴⁸ U prilog surađivanja ide i pitanje: Mogu li za zadaću vršenja crkvene vlasti upravljanja biti uzete, iznimno, i nekrštene osobe? Prema mišljenju L. Chiappette odgovor može biti potvrđan. »Konkretno, u posebnim okolnostima moglo bi se povjeriti nekrštenim osobama kanonsko prisustvovanje ženidbama (kan. 1112) ili povjeriti im službu prisjednika-savjetnika (kan. 1424) ili preslušatelja (kan. 1428, § 2) kod postupaka, ili sudaca u zbornim sudovima (kan. 1421, § 1)«. Ako je prema jednodušnoj predaji, kao i prema odredbi kan. 861, § 2 dopušteno da krsti, »ako prijeka potreba zahtijeva, i svaki čovjek (znači i nekrštena osoba) koji ima potrebnu nakanu«, nije jasno zašto ne bi bilo dopustivo kod sklapanja ženidbe ili kod vršenja dužnosti suca. Zaključujući odgovor na pitanje, L. Chiappetta kaže: »Moći će se raspravljati o mjerodavnoj vlasti za ovlaštenje dodjeljivanja takvih zadaća, tj. ako to treba biti isključiva vlast Crkve, ali mogućnost dopuštenja, preko nekoga posebnoga naloga, ne izgleda da bi na liniji načela morala biti isključena«; L. CHIAPPETTA, *Il Codice di diritto canonico ...*, str. 205.

kan. 228 važećega *Zakonika*.⁴⁹ Pravne izvore kan. 228 crpi iz dokumenata Drugoga vatikanskog sabora,⁵⁰ čime zakonodavac, i u ovoj materiji, potvrđuje vjerno prenošenje smjernica Sabora na kanonistički jezik.⁵¹

Izvorni tekst

Can. 228 – § 1. *Laici, qui idonei reperiantur, sunt habiles ut a sacris Pastoribus ad illa officia ecclesiastica et munera assumantur, quibus ipsi secundum iuris praescripta fungi valent.*

§ 2. *Laici debita scientia, prudentia et honestate praestantes, habiles sunt tamquam periti aut consilarii, etiam in consiliis ad normam iuris, ad Ecclesiae Pastoribus adiutorium praebendum.*

Hrvatski prijevod

Kan. 228 – § 1. *Laici koji se nađu sposobnima prikladni su da ih posvećeni pastiri uzmu za one crkvene službe i zadaće koje mogu vršiti prema pravnim propisima.*

§ 2. *Laici koji se odlikuju potrebnim znanjem, razboritošću i čestitošću prikladni su da kao stručnjaci ili savjetnici, i u vijećima prema pravnoj odredbi, pomažu crkvenim pastirima.*

2.1. Pravna sposobnost laika za crkvene službe i zadaće prema pravnim propisima (kan. 228, § 1)

Kan. 228, § 1 precizno upotrebljava latinsku klauzulu *habiles sunt* (sposobni su), budući da nije riječ o pravu laika, već o sposobnosti koja proizlazi iz sakramenta krštenja i potvrde. Sposobnost o kojoj govori zakonodavac osobne je naravi,⁵² potvrđena je općim terminima i ne govori se o vlasti. Kad bi se ova osposobljenost ili sposobnost mislila i držala kao temeljno pravo, bila bi apsolutno protivna božanskom ustanovljenju Crkve i produkt pogrešne *demokracije*.⁵³ Spo-

⁴⁹ Usp. »Usporedni popis kanona: Zakonika kanonskoga prava iz 1983. i Zakonika kanonskoga prava iz 1917.«, u: *ZKP-1983.*, str. 1128.

⁵⁰ Kan. 228, § 1 pravne izvore crpi iz LG 33; CD 10; AA 24, a § 2 iz LG 33, 37; CD 27; AA 20, 26; AG 30; PO 17.

⁵¹ Usp. SDL, str. XXIX, O *Zakoniku kanonskoga prava* kao teološko-pravnoj sintezi Sabora vidjeti: J. ŠALKOVIĆ, »Zakonik kanonskoga prava – teološko-pravna sinteza Sabora«, u: *Bogoslovska smotra*, 3 (2005.), str. 767–792.

⁵² Usp. A. MONTAN, »Ministeria, munera, officia. I laici titolari di uffici e di ministeri (cann. 228, 230, 274): precisazioni terminologiche«, u: AA. VV., *I laici nella ministerialità della Chiesa*, str. 124.

⁵³ Usp. D. J. ANDRÉS GUTIERREZ, *Ius de populo Dei. (Adnotationes Professoris ad usum internum alumnorum)*, PUL, Rim, 1993., str. 78.

sobnost nalazi neoborivu granicu u sakramentu svetoga reda i, pravno govoreći, laici nisu sposobni za one službe i zadaće koje za valjanost vlastitih čina traže primanje jednoga od stupnjeva svetoga reda: đakonata, prezbiterata i episkopata.⁵⁴ Subjekti koji se *nađu sposobni (qui idonei reperiantur)* jesu i mogu biti svi laici bez obzira na spol, dob ili stanje (oženjeni ili neoženjeni, posvećeni ili neposvećeni, udovci ili neudovci). Sposobnost o kojoj govori zakonodavac u § 1 treba razumijevati kao skupnost svih *uvjeta i kvaliteta* izričito ili uključno traženih za valjano ili dopušteno podjeljivanje službe. Sasvim je legitimno pravo, dapače i dužnost, da mjerodavna crkvena vlast unutar vlastitoga pravnoga uređenja postavi uvjete koje moraju posjedovati osobe koje pretendiraju vršiti određenu crkvenu službu ili zadaću. Postavljeni uvjeti ovise o naravi crkvene službe koja se ima vršiti. S ontološko-sakramentalnoga gledišta svi laici potencijalno su sposobni vršiti crkvene službe i zadaće, no govoreći s pravno-pozitivističkoga gledišta samo sposobni laici, tj. oni koji ispunjavaju uvjete i posjeduju potrebne kvalitete, mogu se uzeti u određene crkvene službe ili zadaće.⁵⁵ Iz § 1 jasno proizlazi da nije riječ o temeljnome pravu laika na crkvene službe i zadaće, ni o obvezi da ih pastiri moraju uzeti. Isto tako, sposobnost se ne odnosi na sve ili na bilo koju crkvenu službu i zadaću nego na *one crkvene službe i zadaće koje mogu vršiti prema pravnim propisima*.

Prema odredbi kan. 145 »crkvena služba jest svaka zadaća trajno ustanovljena bilo božanskom bilo crkvenom uredbom koja treba da se vrši u duhovnu svrhu«, a »obveze i prava vlastita pojedinim crkvenim službama određuju se ili samim pravom kojim se služba ustanovljuje ili odlukom mjerodavne vlasti kojom se ona ustanovljuje i istodobno daje«. ⁵⁶ Iz kan. 145 proizlazi nekoliko važnih elemenata crkvene službe: 1) crkvena služba je *zadaća (munus)*, tj. cjelokupnost služba i zadaća, obveza i prava (kan. 145, § 2), povezanih sa službom i usmjerenih prema duhovnoj svrsi, koja odgovara poslanju Crkve; 2) *božanski ili crkveno ustanovljena*, neovisna o svjetovnoj vlasti ili o privatnoj inicijativi samih vjernika; 3) *objektivno trajna*, tj. prestane u slučaju zakonitoga ukinuća, a ne subjektivnom trajnošću nosioca službe; 4) *duhovna* (vrhovna) svrha, spasenje duša; 5) *kanonsko poslanje*, tj. »kanonsko povjeravanje« učinjeno prema pravnoj odredbi o kojoj govori kan. 146.⁵⁷ Za razliku od prijašnjega Zakonika,⁵⁸ u kan. 145 važećega Zakonika izo-

⁵⁴ *Isto*.

⁵⁵ *Isto*, str. 79.

⁵⁶ Komentar kan. 145 vidjeti: V. DE PAOLIS, »Il libro primo del Codice: Norme generali (cann. 1-203)«, u: AA. VV., *Il diritto nel ministero della Chiesa*, vol. I., Rim, 1995., str. 452–454.

⁵⁷ Usp. L. CHIAPPETTA, *Il Codice di diritto canonico ...*, str. 230.

⁵⁸ *CIC-1917.*, kan. 145, § 1: »Officium ecclesiasticum lato sensu est quodlibet munus quod in spiritualem finem legitime exercetur; stricto autem sensu est munus ordinatione sive divina sive ecclesiastica stabiliter constitutum, ad normam sacrorum canonum conferendum, aliquam saltem

stavljen je element sudjelovanja na crkvenoj vlasti, na vlasti reda ili jurisdikcije koji je priječio laicima ikakav pristup crkvenim službama u užem smislu.⁵⁹

Termin *officia ecclesiastica* treba razumjeti kao crkvene službe s trajnošću i posebnim ustanovljenjem od kanonskoga prava, tj. kao bilo koju službu trajno ustanovljenu božanskom ili crkvenom uredbom da se vrši u duhovnu svrhu, a obveze i prava vlastita pojedinim crkvenim službama određuju se ili samim pravom (općim ili krajevnim) kojim se služba ustanovljuje ili odlukom mjerodavne crkvene vlasti kojom se ona ustanovljuje i istodobno daje. No, termin *officia ecclesiastica* u kan. 228, § 1 ne odnosi se na one službe za koje su sposobni samo oni koji su primili sveti red (*qui ordini sacro sunt insigniti*), nego »na sve druge službe« i »na one službe za koje su sposobni samo klerici, a prema odredbi kan. 129, § 2 mogu surađivati vjernici laici«⁶⁰. U kan. 228, § 1 pravna sposobnost laika, osim *officia ecclesiastica* odnosi se i na *zadaće (munera)*. Zakonodavac pravi razliku između pojma *officia ecclesiastica* i pojma *munera*, s namjerom razlikovanja i ne miješanja. Razliku između crkvene službe i zadaće treba tražiti u tom što kod zadaće nedostaje objektivna trajnost, ili zato jer se ne traži, za njezino vršenje, sakrament reda, ili zato jer je izričito mišljenje hijerarhije da je riječ o laičkoj službi koja se može podijeliti laiku.⁶¹

2.2. Pravna prikladnost laika da budu stručnjaci i savjetnici prema pravnim propisima (kan. 228, § 2)

Za razliku od § 1 koji je općenit, § 2 je pravno i praktično konkretniji. U § 2 zakonodavac također ne govori o pravu nego o *pravnoj prikladnosti* odnosno sposobnosti: »Laici koji se odlikuju potrebnim znanjem, razboritošću i čestitošću prikladni su da kao stručnjaci ili savjetnici, i u vijećima prema pravnoj odredbi, pomažu crkvenim pastirima.« Najveći broj članova Božjega naroda čine vjernici laici (obaju spolova) različitih zanimanja. Mnogi od laika stručnjaci su u različitim područjima života. Dekret Drugoga vatikanskog sabora o apostolatu laika u Crkvi i u svijetu *Apostolicam actuositatem* naglašava da je njihov osobni dio u poslanju Crkve upravo apostolat koji proizlazi iz samoga kršćanskoga poziva⁶² i obuhvaća »životna dobra i dobra obitelji, kulturu, ekonomiju, umjetnost i strukture, društvene ustanove i političke zajednice, međunarodne odnose i slično, njihov razvitak

secumferens participationem ecclesiasticae potestatis sive ordinis sive iurisdictionis.« Usp. A. CRNICA, *Priručnik kanonskoga prava* ..., str. 39.

⁵⁹ Usp. L. CHIAPPETTA, *Il Codice di diritto canonico* ..., str. 230.

⁶⁰ D. J. ANDRÉS GUTIERREZ, *Ius de populo Dei* ..., str. 79. S obzirom na neke od tih službi usp. ZKP-1983., kann. 317; 483, § 2; 494, § 1; 517, § 2; 1421, § 2; 1428, § 2; 1437, § 1; 363, § 2.

⁶¹ Usp. D. J. ANDRÉS GUTIERREZ, *Ius de populo Dei* ..., str. 79.

⁶² Usp. AA 1.

i napredak»⁶³. U § 2 zakonodavac ih proglašava sposobnima da kao stručnjaci ili savjetnici pomažu crkvenim pastirima. Pravna prikladnost određena je traženim kvalitetama: potrebno znanje, razboritost i čestitost. Tražene kvalitete, kao što su znanje, stručnost, razboritost i čestitost moraju u subjektu postojati istodobno.

Pojam stručnjaci (*periti*) odnosi se na one laike od kojih se u ustanovljenim ili neustanovljenim, prigodnim ili trajnim službama, jednostavno govoreći, u bilo kojoj zajednici ili društvu, traži akademski naslov iz znanosti, razboritost i čestitost u vršenju poslova. Riječ je o osobama koje nisu i ne smiju biti ničiji *monopol*, nego naprotiv jesu osobe prihvaćene i priznate od svih kao kompetentni stručnjaci određenoga područja.⁶⁴ Pojam savjetnici (*consilarii*) odnosi se na one laike koji posjeduju specifični oblik stručnosti usmjeren upravljanju. No, služba savjetnika nužno ne uključuje vršenje vlasti reda, upravljanja ili jurisdikcije.⁶⁵ U § 2 zakonodavac indirektno određuje i način na koji će laici kao stručnjaci ili savjetnici pomagati pastirima: *osobno u vijećima*. No, ništa ne prijeći da laici pored vijeća, tj. zbornoga načina djelovanja djeluju pojedinačno, što ovisi o predmetu na koji se odnosi pomoć, odnosno o pravnim propisima.

Prema odredbama Zakonika na razini partikularne Crkve laici mogu biti članovi *biskupijskoga ekonomskog vijeća* (kann. 492, § 1; 1282). Saborski Dekret o pastirskoj službi biskupa *Christus Dominus* ističe da je poželjno da se u svakoj biskupiji osnuje *pastoralno vijeće* kojemu će na čelu stajati dijecezanski biskup, a koje bi sačinjavali posebno odabrani klerici, redovnici i laici.⁶⁶ Zakonik ne nameće obvezu uspostavljanja pastoralnih vijeća, ali potiče da se, ako pastoralne prilike na to upućuju, u pojedinim biskupijama uspostave pastoralna vijeća, sastavljena od klerika, redovnika i osobito laika (kann. 511–512, § 1). U Dekretu o pastirskoj službi biskupa *Christus Dominus* u br. 27, među biskupove suradnike ubrajaju se i *druga vijeća*, no Dekret ne naznačuje koja bi to vijeća bila. Zaključak o *drugim vijećima* može se izvesti iz Dekreta o apostolatu laika *Apostolicam actuositatem*, u kojem se kaže: »Ukoliko je moguće, neka u dijecezama postoje vijeća koja će uz suradnju klerika i redovnika s laicima pomagati apostolske pothvate Crkve, bilo u naviještanju evanđelja i posvećivanju, bilo na karitativnom, socijalnom ili drugim područjima.«⁶⁷ Takva bi vijeća trebala postojati, ako je moguće, na župskom, međuzupskom, međubiskupijskom, nacionalnom i međunarodnom planu.⁶⁸ Pored ovih vijeća na biskupijskoj razini moglo bi djelovati i *vijeće za liturgiju, svetu*

⁶³ AA 7.

⁶⁴ Usp. D. J. ANDRÉS GUTIERREZ, *Ius de populo Dei* ..., str. 79.

⁶⁵ Usp. J. BRKAN, *Obveze i prava vjernika laika*, Split, 2005., str. 100.

⁶⁶ Usp. CD 27.

⁶⁷ Usp. AA 26.

⁶⁸ Usp. isto.

glazbu i umjetnost. Isto tako, mogla bi djelovati još i *vijeća* ili *odbori*, npr. *za misije, ekumenizam, socijalnu i karitativnu skrb i pomoć, za mlade, obitelj*, pa i zasebno *vijeće za laike*, u kojima bi bili zastupljeni i zauzimali vidno mjesto upravo laici. O tim vijećima ili odborima Zakonik ne govori i ništa izričito ne određuje.

Laicima, muškarcima i ženama, otvoren je pristup na *crkvene sabore* (kan. 339, § 2; 443, § 4) i *biskupijske sinode* (kan. 463, § 1, 5°). Istina, saborski dokumenti o tome šute, ali Zakonik predviđa da vrhovna vlast (rimski prvosvećenik) može pozvati i laike na opći sabor te odrediti njihov udio na saboru (kan. 339, § 2). Isto tako, laici mogu biti pozvani i na partikularne sabore, bilo plenarne bilo provincijalne, te na njima sudjelovati s pravom savjetodavnoga glasa (kan. 443, § 4). Prema odredbi kan. 463, § 1, 5° na biskupijsku sinodu, kao obvezatni članovi sinode, trebaju biti pozvani »vjernici laici, i članovi ustanova posvećenoga života, koje treba da izabere pastoralno vijeće na način i u broju koji treba da odredi dijecezanski biskup ili, gdje nema toga vijeća, na način koji odredi dijecezanski biskup«⁶⁹, a prema odredbi kan. 463, § 2 »dijecezanski biskup može na biskupijsku sinodu, pozvati kao članove sinode i druge, bilo klerike bilo članove ustanova posvećenoga života bilo vjernike laike«.

Na razini župe laici mogu biti članovi *župnoga ekonomskoga vijeća* (kan. 537) i *župnoga pastoralnoga vijeća* (kan. 536, § 1). Laici u tim vijećima mogu sudjelovati kao stručnjaci ili kao članovi savjetnici, koji djeluju prema odredbama kanonskoga prava, odnosno posebnim *Statutima vijeća*⁷⁰. Kanonske odredbe ne predviđaju mogućnost da laici predsjedaju spomenutim vijećima.

U situacijama kada laici formalno nisu članovi nijednoga od navedenih ili nekih drugih postojećih vijeća, komisija i odbora, mogu svojim savjetom i prijedlozima *utjecati* na donošenje odluka, te tako pomoći u rješavanju različitih pitanja. Drugi vatikanski sabor poziva pastire i prezbitere da prihvaćaju savjet laika i da rado saslušaju laike i njihove želje.⁷¹ Smjernice Sabora potvrđene su i Zakonikom, npr. u kan. 212, § 2 u kojem zakonodavac ističe da vjernici imaju pravo pastirima očitovati svoje potrebe, osobito duhovne, i svoje želje. Vjernici tako imaju pravo primiti duhovno vodstvo i duhovnu pomoć, posebno što se tiče naviještanja Riječi Božje i sakramenata. Dužnost je pastira saslušati vjernike i očinskim shvaćanjem izaći ususret njihovim potrebama i željama. Prema odredbi kan. 212, § 3 vjerni-

⁶⁹ O sudjelovanju laika u biskupijskoj sinodi usp. P. AMENTA, *Partecipazione alla potestà legislativa del Vescovo. Indagine teologico-giuridica su Chiesa particolare e sinodo diocesano*, Rim, 1996., str. 187–190.

⁷⁰ O nekim konkretnim zadacima i djelovanju usp. »Statut župnoga pastoralnog vijeća Zagrebačke nadbiskupije«, čl. 18, u: *Službeni vjesnik Zagrebačke nadbiskupije*, LXXXVII (2000.), str. 52; »Statut župnog ekonomskog pastoralnoga vijeća Zagrebačke nadbiskupije«, čl. 3, 6, u: *Službeni vjesnik Zagrebačke nadbiskupije*, LXXXVI (1999.), str. 29.

⁷¹ Usp. LG 37; PO 9.

ci imaju pravo, katkada dapače i dužnost, prema znanju, stručnosti i ugledu koji imaju, posvećenim pastirima očitovati svoje mišljenje o onome što je za dobrobit Crkve i to mišljenje, čuvajući cjelovitost vjere i ćudoređa i poštovanje prema pastirima te pazeći na zajedničku korist i dostojanstvo osoba, pripočiti i ostalim vjernicima. Odredba kan. 212, §§ 2–3 odnosi se i na vjernike laike (kan. 224).⁷² Osim što se laici mogu sami i spontano obratiti pastirima, može i crkvena vlast u određenim poslovima i pitanjima zatražiti mišljenje nekih od njih, kao npr. kod odlučivanja o kandidatima za dijecezanske biskupe (kan. 377, § 3), ili kod imenovanja župnika (kan. 524).⁷³

U slučajevima u kojima su laici ograničeni formulacijom stručnoga savjeta ili mišljenja, ili savjeta (kan. 127), koji bi mogao biti ili ne biti obvezujući, ne možemo govoriti o vršenju vlasti upravljanja. Riječ je upravo o onoj pomoći koju prikladni laici na temelju kan. 228, § 2 mogu pružiti posvećenim pastirima. U aktivnostima savjetovanja ne može se tako uvesti nijedna funkcija vlastita vlasti upravljanja. S. Berlingò smatra da u govoru o aktivnostima laika u vijećima nije moguće misliti na tripartitnu funkciju: zakonodavnu, izvršnu i sudsku (kan. 135, § 1),⁷⁴ i to ne samo zbog toga što laici članovi tih tijela nemaju odlučujuću vlast, već što sama vijeća nemaju odlučujuću vlast, nego su savjetodavna tijela.⁷⁵ Ta tijela nemaju odlučujuću sposobnost djelovanja, već jednostavno izražavaju funkciju stručnoga mišljenja ili savjeta. Govoreći o ovoj problematici s umjerenoga gledišta može se reći da zbog logike savjetovanja ni laici članovi tih tijela ne posjeduju *potestas ecclesiastica regiminis* u strogom smislu riječi.⁷⁶

3. Sintetičko povezivanja kan. 129, § 2 i kan. 228 s pojedinim odredbama Zakonika

Zakonodavac u kan. 129, § 2 i u kan. 228 ne donosi popis crkvenih službi i zadaća u kojima laici s obzirom na vlast upravljanja mogu djelotvorno surađivati, odnosno vršiti ih. Ta dva kanona, kao što smo mogli vidjeti, sadržavaju općenite odredbe koje utemeljuju sve one kanone koji u pojedinim knjigama Zakonika ocrtavaju različite mogućnosti surađivanja laika u poslanju Crkve i u djelovanju hijerarhije. Za dobivanje slike cjelovitoga pravnoga položaja laika u vršenju vlasti upravljanja potrebno je kan. 129, § 2 i kan. 228 povezati s *pojedinim kanonima Zakonika*. U sintetičkom povezivanju dolazi se do rezultata da laici, koji su spo-

⁷² Usp. D. J. ANDRÉS GUTIERREZ, *Ius de populo Dei* ..., str. 55–56.

⁷³ Usp. *isto*, str. 80.

⁷⁴ Usp. S. BERLINGÒ, »I laici nella Chiesa«, u: AA. VV., *Il fedele cristiano. La condizione giuridica dei battezzati*, Bologna, 1989., str. 203.

⁷⁵ Usp. ZKP-1983., kann. 1277; 511; 536, § 2.

⁷⁶ Usp. A. D'AURIA, »I laici nel munus regendi ...«, str. 157.

sobni, mogu od posvećenih pastira biti uzeti u sljedeće crkvene službe i zadaće: 1) služba s vršenjem sudske vlasti (kan. 1421, § 2); 2) služba s *vlašću pripreme parnice* (parnično istraživanje) (kan. 1428, § 2); 3) službe koje zahtijevaju vršenje izvršne vlasti (kan. 1437, § 1; 483, § 2; 494, § 1; 636; 317, § 1; 363); 4) službe koje ne zahtijevaju vršenje vlasti upravljanja (kan. 1424; 1435); 5) služba koja zahtijeva izvjesno sudjelovanje na naučiteljskom autoritetu (kan. 229, § 3)⁷⁷; 6) suradnja laika u pastoralnoj brizi za jednu župu (kan. 517, § 2); 7) ovlaštenje laika za prisustvovanje ženidbi (kan. 1112)⁷⁸.

3.1. *Služba s vršenjem sudske vlasti*

Najočitije vršenje vlasti upravljanja laika otvara se u službi crkvenoga suca. Zakonik u kan. 1421, § 1 određuje da biskup u svoj biskupiji ima pravo postaviti biskupijske suce⁷⁹, birajući ih među klericima: prezbiterima i đakonima, biskupijskoga i redovničkoga klera, pa i izvan biskupijskoga. »Crkveni je sudac u vlastitom smislu osoba ili skup osoba koje, sa sudskom vlašću koju im je Crkva povjerila, sudski pretresaju i rješavaju, prema pravnim propisima, parnične i kaznene sporove koji su u mjerodavnosti same Crkve.«⁸⁰ Funkcija suca je javna, a ne privatna.⁸¹ Njegova je bitna zadaća dvostruka: utvrditi objektivnu istinu činjenica i vjerno primijeniti zakon.⁸² Broj sudaca u važećem Zakoniku, za razliku od prijašnjega Zakonika⁸³, nije određen. Tako broj sudaca može varirati ovisno o potrebama biskupije, npr. »biskup može teže ili važnije parnice povjeriti suđenju trojice ili petorice sudaca« (kan. 1425, § 2).

Prema odredbi kan. 1421, § 2 biskupska konferencija može dopustiti da laici, muškarci i žene, budu postavljeni za suce, a od njih se, ako bude potrebno, jedan može uzeti da se sastavi sudsko vijeće. Iz odredbe kan. 1421, § 2 proizlazi da je za

⁷⁷ Usp. A. MONTAN, »Ministeria, munera, officia ...«, str. 125.

⁷⁸ Usp. A. D'AURIA, »I laici nel munus regendi...«, str. 146–147.

⁷⁹ U prijašnjem Zakoniku biskupijski suci su se nazivali *sinodalni suci* ili *pro-sinodalni suci*. *CIC-1917.*, kan. 1574, § 1: »In qualibet dioecesi presbyteri probatae vitae et in iure canonico periti, etsi extradioecesani, non plures quam duodecim eligantur ut potestate ab Episcopo delegata in litibus iudicandis partem habeant; quibus nomen esto *iudicum synodaliū* aut *pro-synodaliū*, si extra Synodum constituuntur.«

⁸⁰ Usp. L. CHIAPPETTA, *Il codice di diritto canonico. Commento giuridico-pastorale*, vol. III., Rim, 1996., str. 21.

⁸¹ *Isto.*

⁸² Sudac nije autor zakona, nego izvršitelj, njegov tumač, premda ne u strogo vjerodostojnom smislu (kan. 16, § 2), jer njegovo konačno proglašenje ima snagu zakona i obvezujući karakter samo za osobe i za stvari za koje je dano (kan. 16, § 3). Usp. J. GARCÍA MARTÍN, *Le norme generali ...*, str. 108–113.

⁸³ Usp. *CIC-1917.*, kan. 1574, § 1.

postavljenje laika za suce potrebno dopuštenje biskupske konferencije. Dopuštenje treba biti dano svaki put ili pak na način određen od biskupske konferencije.⁸⁴ Hrvatska Biskupska konferencija je u smislu kan. 1421, § 2 donijela dopunske odredbe i dopustila da se postave i uzmu crkveni suci laici.⁸⁵ Postavljanje i uzimanje laika u sudsko vijeće ipak ima pravna ograničenja. Prvo ograničenje koje proizlazi iz kan. 1421, § 1 jest to da sudac laik može vršiti svoju službu samo u sudskom vijeću, a ne u svojstvu suca pojedinca⁸⁶, tako da se laicima ne mogu povjeriti parnice u kojima odlučuje sudac pojedinac. Prema mišljenju M. J. Arroba Condea u slučaju odlučujućega djelovanja vlast suca laika je »dopunjujuće naravi«⁸⁷, tako da je vrši samo unutar vijeća. Riječ je o vlasti koja se ne vrši autonomno, već u sudioništvu s najmanje dva klerika, ali to ipak ne dopušta da se sudska vlast laika drži *sekundarnom*.⁸⁸ J. H. Provost smatra da nemogućnost autonomnoga vršenja treba tražiti u tome što laici ne mogu biti predsjednici vijeća, kojima pak pripada funkcija samostalnih odluka.⁸⁹ Drugo ograničenje nalazi se u izričaju da se sudac laik može uzeti (*assumi potest*) da se sastavi sudsko vijeće, ako bude potrebno (*suadente necessitate*), i to samo jedan laik (kan. 1425, § 2). Dopuštenje biskupske konferencije nije uvjetovano *stanjem potrebe*. No, samo uzimanje (povjeravanje) suca laika da se sastavi sudsko vijeće, koje treba riješiti parnicu, mora biti pod utjecajem *stvarne potrebe*. M. J. Arroba Conde i J. Bernhard jasno razlikuju dva momenta: *dopuštenje biskupske konferencije* i *uzimanje (povjeravanje) da se sastavi samo sudsko vijeće*. Dopuštenje biskupske konferencije može biti vezano uz jedan široki krug razloga, moglo bi se reći pastoralnih, dok je konkretno uzimanje (povjeravanje) vezano više uz uske, tj. stvarne potrebe.⁹⁰ U drugom ograničenju jasno dolazi do izražaja da samo jedan od sudaca vijeća može biti laik, bilo da je riječ o vijeću trojice ili petorice sudaca. Tako da izričaj *suadente necessitate (ako bude potrebno)* ne opravdava uzimanje dva ili više laika.⁹¹

Zakonodavac za službu suca laika ne traži druge subjektivne i objektivne kvalitete osim onih koje traži i za službu suca klerika. U kan. 1421, § 3 određene

⁸⁴ Usp. M. J. ARROBA CONDE, *Diritto processuale canonico*, Rim, 1993., str. 182.

⁸⁵ Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Službene vijesti* I. (1994.), str. 10.

⁸⁶ Usp. *Communicationes*, 10 (1978.), str. 231; *Communicationes*, 16 (1984.), str. 54–55.

⁸⁷ Usp. M. J. ARROBA CONDE, *Diritto processuale ...*, str. 82.

⁸⁸ Usp. G. DALLA TORRE, »La collaborazione dei laici alle funzioni sacerdotale, profetica e regale dei ministeri sacri«, u: *Monitor Ecclesiasticus*, I–II (1984.), str. 57.

⁸⁹ Usp. J. H. PROVOST, »Role of Lay Judges«, u: *Jurist*, 45 (1985.), str. 328–329.

⁹⁰ Usp. M. J. ARROBA CONDE, *Diritto processuale ...*, str. 183; J. BERNHARD, »Chi giudicherà«, u: *Concilium*, 7 (1977.), str. 91.

⁹¹ Usp. M. J. ARROBA CONDE, *Diritto processuale ...*, str. 183; F. FUNGHINI, »I laici nell'attività giudiziaria della Chiesa«, u: AA. VV., *I laici nel diritto della Chiesa*, Città del Vaticano, 1987., str. 115.

su osobne kvalitete crkvenoga suca: doktorat ili barem magisterij iz kanonskoga prava i da je osoba na dobrome glasu. Doktorat ili barem magisterij iz kanonskoga prava, kao i dobar glas jesu kvalitete koje se zahtijevaju od svih biskupijskih sudaca. Ako je nemoguće naći osobe s doktoratom ili magisterijem iz kanonskoga prava, treba se uteći Apostolskoj signaturi za dopuštenje.⁹² Zakonodavac ništa ne određuje s obzirom na dob, stoga je dovoljno da su suci punoljetni i da pokazuju određenu zrelost. M. F. Pompedda ističe tri profila osobe suca: 1) ljudski; 2) sudski; 3) crkveni. Budući da je riječ o jednoj i jedinstvenoj osobi, ljudskost, profesionalnost i duhovna dimenzija crkvenoga suca zahtijevaju usklađeno djelovanje. Stoga ljudska, profesionalna i eklezijalna formacija, kako temeljna tako i cijeloživotna, mora harmonično isprepletati osobu i osobnost crkvenoga suca.⁹³

Vlast biskupijskih sudaca prema važećem Zakoniku mora se smatrati redovitom vlašću, jer je kvalifikacija *povjerena* ukinuta.⁹⁴ Služba je sudaca stvarna crkvena služba, trajno ustanovljena (kan. 145, § 1), kako se može izvući iz kan. 1422 u kojem stoji da se »suci imenuju na određeno vrijeme« i za službu koja je povezana s vlašću upravljanja (kan. 131, § 1).⁹⁵ Iako u pitanju prenošenja i vršenja vlasti upravljanja laika između *sakramentalne škole* i *nesakramentalne škole* postoje određena neslaganja i razmimoilaženja⁹⁶, važeći Zakonik, kao i neki autori⁹⁷ u službi crkvenoga suca laika vide jasnu potvrdu i odobrenje vršenja *svete vlasti* laika.

3.2. Služba s vlašću pripreme parnice (*parnično istraživanje*)

Kanonist A. Montan, govoreći o službama koje laici mogu vršiti na temelju kan. 228, spominje službu *suca preslušatelja* i smatra da je riječ o vršenju *izvršne vlasti*, a ne sudske.⁹⁸ S jedne strane razumljivo je Montanovo smještanje suca preslušatelja među službe s vršenjem izvršene vlasti budući da je njegova zadaća samo istražna, no s druge strane kan. 1590, § 2 otvara mogućnost da sudac preslušatelj po nalogu suda može odlukom riješiti uzgredni spor. Stoga je bolje govoriti o vršenju sudske vlasti pripreme parnice ili o vršenju sudske vlasti po nalogu suda. U prilog takvoga mišljenja ide i mišljenje M. J. Arroba Condea koji smatra da je

⁹² Usp. *Communicationes*, 16 (1984.), str. 55.

⁹³ Usp. www.vatican.va/roman_curia/tribunals/roman_rota/documents/

⁹⁴ U prijašnjem se Zakoniku vlast biskupijskih sudaca (sinodalnih i pro-sinodalnih) nazivala *povjerena*. Usp. *CIC-1917.*, kan. 1574, § 1.

⁹⁵ Usp. L. CHIAPPETTA, *Il codice di diritto canonico ...*, str. 26.

⁹⁶ Usp. A. D'AURIA, »I laici nel munus regendi ...«, str. 137.

⁹⁷ Usp. isto, str. 158–159.

⁹⁸ Usp. A. MONTAN, »Ministeria, munera, officia ...«, str. 125.

sudac istražitelj pravi sudac, tj. javna osoba legitimno postavljena s vlašću pripreme parnice (*parnično istraživanje*).⁹⁹

Prema odredbi kan. 1428, § 2 biskup može za zadaću preslušatelja ovlastiti klerike ili laike bez obzira na spol.¹⁰⁰ Preslušatelj (*auditor*) je sudac određen za istraživanje parnice, pa se zbog te svoje funkcije naziva sudac preslušatelj.¹⁰¹ Određivanje preslušatelja pripada sucu ili predsjedniku sudskoga vijeća koji ga svaki put biraju za svaku parnicu, bilo među sucima suda postavljenom prema kan. 1421, bilo među osobama koje je za tu zadaću ovlastio biskup (kan. 1428, § 1). Iz kan. 1421, § 1 proizlazi da je određivanje suca preslušatelja fakultativno (*possunt*), jer istražiteljsku zadaću može osobno izvršiti sudac pojedinac ili predsjednik sudskoga vijeća.¹⁰² Služba crkvenoga suca laika koji je integrativni dio sudskoga vijeća, različita je od službe laika suca preslušatelja. Crkveni sudac laik vrši službu integrativno, uvijek u vijeću, dok je služba suca preslušatelja autonomna služba i nije povezana s djelovanjem u vijeću.¹⁰³ Preslušatelje određuje sudac ili predsjednik sudskoga vijeća, ali njih ovlašćuje dijecezanski biskup, trajno ili za neku određenu parnicu. To ih ovlaštenje osposobljuje, ili ih čini prikladnima, za pravno vršenje njihove zadaće u sudskim parnicama. Biskupovo ovlaštenje je prijeko potrebno za valjanost istražnih čina. Vršenje službe suca istražitelja ne zahtijeva dopuštenje biskupske konferencije, niti zahtijeva kriterij stvarne potrebe.¹⁰⁴ Prema kan. 1428, § 2 preslušatelji se trebaju isticati ćudoređem, razboritošću i učenošću. Po općem pravu nije propisana određena dob niti se traže akademski stupnjevi. Posebne se odredbe mogu donijeti u *pravilniku suda* koji se predviđa u kan. 1602, § 3.

Zadaća je preslušatelja istražna. Držeći se sučeva naloga preslušatelj preslušava stranke i svjedoke, prima spise koji se odnose na parnicu i eventualna vještačenja, prikuplja sve potrebne dokaze i predaje ih sucu. Sudac preslušatelj nije mjerodavan s obzirom na rješenje spora, koje isključivo pripada vijeću koje sudi. Stoga, kad obavi svoju zadaću, predaje istragu sucu. S obzirom na dokaze pravo daje preslušatelju određenu odlučujuću vlast, jer on može, osim ako to priječi sučev nalog, u tijeku istraživanja, odrediti koji se od dokaza trebaju prikupiti, određujući i njihove načine, ako možda o tome iskrnsne pitanje dok on obavlja svoju zadaću (kan. 1428, § 3).

⁹⁹ Usp. M. J. ARROBA CONDE, *Diritto processuale ...*, str. 192.

¹⁰⁰ Usp. *Communicationes*, 10 (1978.), str. 236.

¹⁰¹ Usp. L. CHIAPPETTA, *Il codice di diritto canonico ...*, str. 33.

¹⁰² *Isto*.

¹⁰³ Usp. A. D'AURIA, »I laici nel munus regendi ...«, str. 137.

¹⁰⁴ Usp. M. J. ARROBA CONDE, *Diritto processuale ...*, str. 193.

3.3. Službe koje zahtijevaju vršenje izvršne vlasti

Vjernici laici, koji su prikladni, mogu biti uzeti u službe koje zahtijevaju određeno vršenje izvršne vlasti, kao npr. bilježnik na crkvenome sudu (kan. 1437, § 1), kancelar i bilježnik biskupijske kurije (kan. 483, § 2), biskupijski ekonom (kan. 494, § 1), ekonom redovničke ustanove (kan. 636), voditelj javnoga vjeroničkoga društva (kan. 317, § 1).¹⁰⁵ Određeno vršenje administrativne vlasti *može* zahtijevati i služba laika izaslanika rimskoga prvosvećenika (kan. 363).¹⁰⁶

Prema odredbi kan. 1437, § 1 u svakome sudskome postupku treba sudjelovati bilježnik (*notarius*) bez čijeg bi potpisa spisi bili ništavni. Bilježnik na crkvenome sudu, zbog zadaće da napismeno izradi sudske spise, neophodno je osoba za pretresanje parnica. Spisi koje sastave biljeznici na crkvenome sudu imaju javnu vjerodostojnost (kan. 1437, § 2). Kan. 1437 ne sadrži neke druge odredbe o osobinama sudskoga bilježnika. Nedostatak osobina traženih za službu bilježnika na crkvenome sudu može se nadomjestiti odredbom rimskoga prvosvećenika Pavla VI. sadržanom u m. p. *Causas matrimoniales*, br. VI.–VII., u kojoj se kaže da službu bilježnika na crkvenome sudu mogu vršiti muškarci i žene, koji se trebaju isticati katoličkim naukom, dobrim ćudoređem i poznavanjem kanonskoga prava.¹⁰⁷ Isto tako, nedostatak odredbi o sudskome bilježniku treba nadomjestiti uvidom u opće odredbe koje se odnose na bilježnike biskupijske kurije.¹⁰⁸

U kan. 482, § 2 zakonodavac govori o kvalitetama koje kancelar i biljeznici biskupijske kurije moraju imati. Imajući u vidu delikatnost ovih službi zakonodavac određuje da osobe koje se uzimaju u te službe moraju biti na dobrome glasu i besprijekorni. Važeći Zakonik, za razliku od prijašnjega Zakonika¹⁰⁹, omogućava da se za službu kancelara i bilježnika biskupijske kurije mogu slobodno uzeti klerici i laici (muškarci i žene).¹¹⁰ No, isključuju se predmeti u kojima bi mogao doći u pogibelj dobar glas svećenika; u tom slučaju bilježnik mora biti svećenik, što

¹⁰⁵ Usp. A. MONTAN, »Ministeria, munera, officia ...«, str. 125; A. D'AURIA, »I laici nel munus regendi ...«, str. 152–155.

¹⁰⁶ Usp. A. MONTAN, »Ministeria, munera, officia ...«, str. 125.

¹⁰⁷ Usp. PAULUS VI., m. p. *Causas matrimoniales*, u: *AAS* 63 (1971.), str. 441–446; I. GORDON – Z. GROCHOLEWSKI, *Documenta recetoria circa rem materimoniale et processuale. Cum notis bibliographicis et indicibus*, Rim, 1977., str. 209–213.

¹⁰⁸ Usp. *ZKP-1983.*, kann. 470; 695, § 2; 482; 483; 485; 486; 1585.

¹⁰⁹ U prijašnjem Zakoniku bilo je propisano da kancelar mora biti svećenik. *CIC-1917.*, kan. 372, § 1: »In qualibet Curia constituatur ab Episcopo cancellarius qui sit sacerdos, cuius praecipuum munus sit acta Curiae in archivo custodire, ordine chronologico disponere et de eisdem indicis tabulam conficere.« Bilježnika laika moglo se uzeti jedino u nedostatku svećenika. *CIC-1917.*, kan. 373, § 3: »Si clerici desint, possunt e laicis assumi; sed notarius in criminalibus clericorum causis debet esse sacerdos.«

¹¹⁰ Usp. *Communicationes*, 13 (1981.), str. 121–122.

znači da se ne može uzeti ni đakon. Imenovanja laika za kancelara i bilježnika biskupijske kurije vrši slobodno dijecezanski biskup; isto tako on ih slobodno može ukloniti iz službe zbog opravdana razloga, održavajući načela pravednosti i pravičnosti. Pri uklanjanju laika kancelara i bilježnika biskupijske kurije, treba imati u vidu građansko zakonodavstvo u materiji rada, a sporna pitanja treba spriječiti izvršivši primanje u službu u dužnom obliku (ugovorom o radu).¹¹¹

Zakonodavac, vrlo očito, i u slučaju službe ekonoma biskupije govori o vršenju vlasti upravljanja laika. Također i neki autori, iako preferiraju tzv. *sakramentalnu školu* porijekla i prenošenja vlasti, u službi laika ekonoma biskupije vide vršenje vlasti upravljanja.¹¹² Biskupijski ekonom odgovoran je za izravno upravljanje biskupijskim dobrima u strogom smislu riječi, ali ne za sva crkvena dobra, koja su u vlasništvu pojedinih osoba i imaju vlastite upravitelje.¹¹³ Njegova je funkcija izvršnoga karaktera. Imajući u vidu mjerodavnosti dijecezanskoga biskupa, ekonomskoga vijeća i biskupijskoga ekonoma, može se reći da se ekonomska uprava biskupijom ostvaruje sa širim garancijama preko povezanoga djelovanja biskupa koji nadgleda, vijeća koje vodi i kontrolira i ekonoma koji stvarno upravlja pod ravnateljstvom biskupa i savjeta. Funkciju biskupijskoga ekonoma može vršiti bilo klerik bilo laik (muškarac ili žena).¹¹⁴ Vrline koje se traže jesu one iste propisane i za pojedine članove ekonomskoga vijeća: »da bude zaista stručan u ekonomiji i da se nadasve odlikuje poštenjem« (kan. 494, § 1). Ekonom biskupije, kako je već naglašeno, vrši izravno upravnu funkciju. Njegova je zadaća, u skladu sa smjernicama koje je odredilo ekonomsko vijeće, da: »upravlja dobrima biskupije pod vlašću biskupa, da iz utvrđenih dohodaka biskupije izdaje sredstva kako zakonito odredi biskup ili njegovi ovlaštenici« (kan. 494, § 3), i da »podnese ekonomskom vijeću račun primitaka i izdataka« (kan. 494, § 4).¹¹⁵ Sa službom ekonoma biskupije može se usporediti služba laika ekonoma redovničke ustanove, koja također zahtijeva stanovito vršenje vlasti upravljanja.¹¹⁶

U kan. 317, § 1 zakonodavac otvara mogućnost da vjernik laik bude imenovan voditeljem javnoga vjerničkoga društva: »u društvima koja nisu klerička laici mogu vršiti službu voditelja«. D. J. Andrès i S. Berlingò smatraju da se u slučaju voditelja javnoga vjerničkoga društva može raspoznati vršenje vlasti upravljanja-

¹¹¹ Usp. *Communicationes*, 14 (1982.), str. 214.

¹¹² Usp. A. D'AURIA, »I laici nel munus regendi ...«, str. 158–159.

¹¹³ O proširenoj zadaći ekonoma biskupije usp. N. ŠKALABRIN, »Upravljanje dobrima«, u: *Bogoslovska smotra*, 1 (2005.), str. 366–369.

¹¹⁴ Usp. *Communicationes*, 5 (1973.), str. 229.

¹¹⁵ Usp. L. CHIAPPETTA, *Il Codice di diritto canonico. Commento giuridico-pastorale*, vol. II., Rim, 1996., str. 545.

¹¹⁶ Usp. A. D'AURIA, »I laici nel munus regendi ...«, str. 152–155.

nja.¹¹⁷ A. D' Auria se ne slaže u potpunosti s njihovom tvrdnjom.¹¹⁸ Zastupa mišljenje da nema sumnje da voditelj javnoga vjerničkoga društva vrši javnu vlast u Crkvi, da takvo društvo djeluje u ime i za račun Crkve i da je moguće potvrditi da ti subjekti vrše određenu *crkvenu vlast upravljanja*. Za pojašnjenje svoga mišljenja i nepotpunoga slaganja A. D' Auria navodi mišljenje kanonista G. Ghirlande koji upozorava na potrebu pravilnoga razumijevanja odnosa između *munus* i *sacra potestas*. *Munus* i *sacra potestas* nisu nužno dvije stvarnosti koje se podudaraju. Kao pravilo *munus* je pojam šire naravi. To zahtijeva da se za svako vršenje funkcije (službe) upravljanja ne traži upotreba *sacra potestas* u užem smislu, tj. »nisu svi čini vlasti upravljanja vršenje sudske, izvršne i zakonodavne vlasti«¹¹⁹. U tom smislu voditelj javnoga vjerničkoga društva vrši bez sumnje *relativnu vlast upravljanja* nad osobama i stvarima njemu povjerenim i bit će mu dodijeljena suodnosna vlast, koju možemo ovdje definirati kao vršenje *javne vlasti upravljanja* ili *društvene vlasti*. Pojam *društvena vlast* uvela je tzv. *sakramentalna škola*¹²⁰. S obzirom na službu voditelja javnoga vjerničkoga društva A. D' Auria zaključuje da je previše hrabro dijeliti mišljenje da je u ovom slučaju riječ o naslovniku crkvene vlasti upravljanja u strogome smislu.¹²¹ Isto se može reći i za laika redovničkoga poglavara (kan. 596, § 1) koji ima nad članovima onu vlast koja je određena općim pravom i konstitucijama.¹²²

Vršenje administrativne vlasti *može* zahtijevati i služba laika izaslanika rimskoga prvosvećenika (kan. 363). Iako su izaslanici rimskoga prvosvećenika redovito odlikovani biskupskim dostojanstvom, na temelju kan. 363, budući da nema izričite zabrane, moglo bi se ustvrditi da tu službu u određenim situacijama može vršiti i laik. A. Montan govoreći o laiku izaslaniku rimskoga prvosvećenika smatra da je riječ o službi koja *može* zahtijevati vršenje administrativne vlasti (kan. 363, § 1).¹²³ Zakonodavac u kan. 363, § 1 određuje: »Izaslanicima rimskoga prvosvećenika povjerava se služba da stalno zastupaju rimskoga prvosvećenika pri partikularnim Crkvama ili državama ili javnim vlastima ka kojima su poslani.« U praksi se ipak veća mogućnost otvara u kan. 363, § 2: »Apostolsku Stolicu zastu-

¹¹⁷ Usp. D. J. ANDRÈS, *C.I.C. Liber II – De populo Dei, Pars I, De Christifidelibus (cann. 204–329)*. Adnotationes Professoris ad usum internum Alumnum, Rim, 1993., str. 80; S. BERLINGÒ, »I laici nella Chiesa«, str. 204.

¹¹⁸ Usp. A. D'AURIA, »I laici nel munus regendi ...«, str. 158–159.

¹¹⁹ G. GHIRLANDA, *Il diritto nella Chiesa mistero di comunione. Compendio di diritto ecclesiale*, Cinisello Balsamo, 1990., str. 258.

¹²⁰ Usp. W. BERTRAMS, »Communio, communitas et societas in Lege fundamentali Ecclesiae«, u: *Periodica*, 61 (1972.), str. 591–592.

¹²¹ Usp. A. D'AURIA, »I laici nel munus regendi ...«, str. 156.

¹²² Usp. isto, str. 148–151.

¹²³ Usp. A. MONTAN, »Ministeria, munera, officia ...«, str. 125.

paju i oni koji su određeni za papinsko poslanstvo kao ovlaštenici ili promatrači pri međunarodnim vijećima ili na konferencijama i sastancima.« Odnosi Apostolske Stolice¹²⁴ s organizacijama mogu biti mnogostruki i različite pravne naravi. Nekima od njih Apostolska Stolica i pripada, u nekima je uspostavila trajna poslanstva, a u neke šalje delegate ili obične promatrače. Rimski prvosvećenik mogao bi tako odaslati laike za slučajeve individualne naravi uz prethodno ovlaštenje i nalog. Ovlaštenici i promatrači imaju pravo djelovati samo unutar povjerene stvari ili više njih; ako prekorače granice svoga naloga, ništavno djeluju.

3.4. Službe koje ne zahtijevaju vršenje vlasti upravljanja

Osim već spomenute službe laika crkvenoga suca i suca preslušatelja, zakonodavac predviđa mogućnost ostvarivanja suradnje u službi prisjednika ili savjetnika sucu (*assessor*) (kan. 1424), promicatelja pravde (*promotor iustitiae*) (kan. 1435) i branitelja veze (*defensor vinculi*) (kan. 1435). A. Montan govoreći o službama i zadaćama povezanim s kan. 228, smatra da službe suca prisjednika ili savjetnika, promicatelja pravde i branitelja veze ne zahtijevaju vršenje vlasti upravljanja.¹²⁵ Opravdanje nezahtijevanja vršenja vlasti upravljanja bolje je tražiti u naravi samih službi nego u kan. 228, koji govori više o sposobnosti osobne naravi nego o vlasti.

Prema odredbi kan. 1424 sudac pojedinac može u svakome suđenju uzeti dvojicu prisjednika, klerike ili laike prokušana života, da mu budu savjetnici. »Njegova služba nema nikakvoga jurisdikcijskoga karaktera ni funkcije«¹²⁶, tj. nije naslovnik sudske vlasti¹²⁷. Uloga prisjednika suca sastoji se u davanju savjeta i mišljenja sucu pojedincu, koji sam donosi odluku. Prisjednik, dakle, nije sudac, već savjetnik sucu i to kako u pitanjima meritorne naravi tako i u pitanjima procesne naravi.¹²⁸ Odredbu sličnu kan. 1424 sadržavao je i prijašnji *Zakonik*¹²⁹ no novo u važećemu Zakoniku jest to da sada za prisjednike mogu biti izabrani i laici, bilo

¹²⁴ Prema kan. 361 pod nazivom »Apostolska Stolica ili Sveta Stolica dolaze ne samo rimski prvosvećenik nego i Državno tajništvo, Vijeće za javne crkvene poslove i druge ustanove Rimske kurije, osim ako je iz naravi stvari ili sklopa govora očito što drugo.«

¹²⁵ Usp. A. MONTAN, »Ministeria, munera, officia ...«, str. 125.

¹²⁶ L. CHIAPPETTA, *Il codice di diritto canonico ...*, str. 27.

¹²⁷ Usp. M. J. ARROBA CONDE, *Diritto processuale ...*, str. 194.

¹²⁸ Usp. *isto*.

¹²⁹ Usp. *CIC-1917.*, kan. 1575: »Unicus iudex in quolibet iudicio duos assessores consulentes sibi adsciscere potest; quo stamen ex iudicibus synodalibus eligere debet.« Obveza izabiranja prisjednika između samih sudaca isključivala je mogućnost da prisjednici budu laici jer, prema odredbama prijašnjega Zakonika, laici nisu mogli vršiti službu crkvenoga suca.

muške bilo ženske osobe¹³⁰, ako su prokušana života. Imenovanje prisjednika nije sucu obveza, već je prepušteno njegovoj diskrecijskoj odluci, ako to smatra korisnim ili prikladnim. Prisjednik pomaže sucu pojedincu, a ne sudskome vijeću.¹³¹ Njegov izbor je bezuvjetan, odnosno, za izabiranje nije potrebna potvrda biskupske konferencije, kao što je to u slučaju imenovanja suca laika (kan. 1421, § 2). Prisjednici se mogu imenovati za stalno u pojedinoj biskupiji ili za pojedini slučaj. U prvome slučaju se utvrđuje prava služba u biskupiji te imenovanje pripada dužnosti samoga biskupa. U drugome slučaju, za pojedini konkretni slučaj, pravo prepušta imenovanje diskreciji suca, budući da je riječ o osobnim savjetnicima. Služba prisjednika ima javni karakter i stoga se njegovo ime treba priopćiti strankama, koje mogu zahtijevati njegovo izuzeće (kan. 1449, § 1). Prisjednik je dužan pred sucem položiti prisegu da će propisno i vjerno obavljati zadaću (kan. 1454). Isto tako ima dužnost čuvati službenu tajnu i to u kaznenom suđenju uvijek, a u parničnom suđenju ukoliko bi iz otkrivanja određenoga čina sudskoga postupka za stranke mogla nastati šteta (kan. 1455, § 1).¹³²

Promicatelj pravde i branitelj veze, iako su dvije različite crkvene službe, imaju identičnu fizionomiju koja dopušta *uokvirenje* njihove naravi u opći pravni pojam, onaj koji se predstavlja kao *javna služba*. Promicatelj pravde i branitelj veze vrše javnu službu po službenoj dužnosti, štite javno dobro, tj. dobro Crkve, njezina prava i njezine zakone i interese zajednice. No karakter zadaće (poslova) ovih službi je dokaz evidentne činjenice da su naslovnici apsolutno lišeni sudske vlasti.¹³³ Zakonodavac u kan. 1430 određuje da »za parnične sporove, u kojima može doći u pogibelj javno dobro, i za kaznene sporove neka se u biskupiji postavi promicatelj pravde, koji je po službi dužan brinuti se za javno dobro«, a u kan. 1432 »za parnice u kojima se radi o ništavosti svetog ređenja ili ništavosti ili razrješenju ženidbe neka se u biskupiji postavi branitelj veze koji je po službi dužan predlagati i iznositi sve što se razborito može navesti protiv ništavosti ili razrješenja«. Imenovanje promicatelja pravde i branitelja veze pripada dijecezanskom biskupu i onima koji su s njim izjednačeni (kan. 368; 381, § 2).¹³⁴ Službe mogu vršiti bilo klerici bilo laici (muškarci i žene).¹³⁵ Druga svojstva koja se traže za imenovanje propisuje kan. 1435, tj. trebaju biti: »na dobru glasu, doktori ili

¹³⁰ Usp. *Communicationes*, 10 (1978.), str. 233

¹³¹ Usp. N. ŠKALABRIN, *Postupci*, Đakovo, 2000., str. 59.

¹³² Usp. L. CHIAPPETTA, *Il codice di diritto canonico ...*, str. 28–29.

¹³³ Usp. M. J. ARROBA CONDE, *Diritto processuale canonico ...*, str. 194.

¹³⁴ Na međubiskupijskim sudovima imenovanje pripada dužnosti samoga suca, koju vrši prema odredbama dokumenta o imenovanju, dok je na Rimskoj roti i Apostolskoj signaturi dužnost samoga rimskoga prvosvećenika budući da je riječ o sudovima Apostolske Stolice. Usp. M. J. ARROBA CONDE, *Diritto processuale canonico ...*, str. 197.

¹³⁵ Usp. *Communicationes*, 10 (1978.), str. 239.

magistri kanonskoga prava, prokušani u razboritosti, te zauzeti za pravednost«. U slučaju da dijecezanski biskup ne raspolaže osobom koja ima propisanu stručnu spremu, treba se obratiti Apostolskoj signaturi za posebno ovlaštenje. Nedostatak specifičnoga svojstva ne čini nevaljanim imenovanje, kao ni čine koje je poduzela ta osoba.¹³⁶ U nadležnosti je dijecezanskoga biskupa prosuditi dobar glas, prokušanost u razboritosti i zauzetost za pravedno prosuđivanje. Osoba za službu bilo promicatelja pravde bilo branitelja veze može se imenovati trajno za sve slučajeve ili *ad hoc*, odnosno za pojedine konkretne slučajeve. Ovime se otvara mogućnost da se u svakoj biskupiji imenuje više osoba za vršenje tih službi. Budući da ove dvije službe nisu nespojive, ista osoba može obnašati i jednu i drugu službu, samo ne u istoj parnici (kan. 1436, § 1), jer su to ipak različite funkcije koje u pojedinom slučaju mogu biti protivne jedna drugoj, kao npr. u slučaju kada promicatelj pravde predlaže ništavost ženidbe a branitelj veze mora braniti njezinu valjanost.¹³⁷ U mjerodavnosti je dijecezanskoga biskupa da zbog opravdanoga razloga ukloni promicatelja pravde i branitelja veze iz vršenja službe (kan. 1436, § 2). Za njihovo uklanjanje nije predviđen nikakav poseban postupak. Ako bi i nedostajao razlog, takvo uklanjanje bilo bi nedopušteno, ali ipak valjano.¹³⁸ Iz kan. 1433 vidljiva je važnost službe promicatelja pravde i branitelja veze. Ta odredba propisuje da su u parnicama koje zahtijevaju njihovu prisutnost, a u koje nisu pozvani, čini te parnice nevaljani. Međutim, od ovoga postoje dva izuzetka i to: »ako su, premda nepozvani, doista bili prisutni«; »ako su barem prije presude, pošto su pregledali spise, mogli obaviti svoju zadaću« (kan. 1433).

3.5. Služba koja zahtijeva izvjesno sudjelovanje na naučiteljskom autoritetu

Prema odredbi kan. 229, § 3 određeni laici su »prikladni da od zakonite crkvene vlasti prime nalog da poučavaju u svetim znanostima ako udovoljavaju propisima o traženoj sposobnosti«. Riječ je o liku vjernika laika-teologa, tj. nastavnika (*profesora*) teoloških disciplina na katoličkim sveučilištima (kann. 807–814) i na crkvenim sveučilištima i fakultetima (kann. 815–821). Kan. 229, § 3 govori o općoj prikladnosti da po mandatu mjerodavne vlasti poučavaju u svetim disciplinama, a ne o vlastitom pravu. Za poučavanje u svetim znanostima bez interventa

¹³⁶ Usp. J. BURKE, »The defender of the bond in the new Code«, u: *The Jurist*, 45 (1985.), str. 215.

¹³⁷ Usp. L. CHIAPPETTA, *Il codice di diritto canonico ...*, str. 38.

¹³⁸ Ukoliko bi biskupska stolica ostala prazna ili bila spriječena, dijecezanski upravitelj ih ne može ukloniti iz službe. Usp. L. CHIAPPETTA, *Il codice di diritto canonico ...*, str. 38. M. J. Arroba Conde smatra da također i dijecezanski upravitelj može ukloniti promicatelja pravde i branitelja veze pozivajući se na kan. 427 § 1, koji propisuje da dijecezanski upravitelj ima obveze i vlast dijecezanskoga biskupa osim onih koje se izuzimaju po naravi stvari ili po samome pravu. Usp. M. J. ARROBA CONDE, *Diritto processuale canonico ...*, str. 198.

hijerarhije, ne službeno, već privatno, ne u ime Crkve, već u vlastito ime, dovoljno je poznavati svete discipline i poučavati ih na vlastiti račun. Za poučavanje u teološkim disciplinama kan. 812 određuje da »oni koji na visokim učilištima predaju bilo koji bogoslovni predmet treba da imaju nalog mjerodavne crkvene vlasti«. Kan. 812 i kan. 229, § 3 govore izričito o *nalogu (mandatum)*, a ne o *kanonskom poslanju (missio canonica)*.¹³⁹ Ispravna uporaba ovih termina i pojmova bila je predmetom diskusije u procesu kodifikacije *Zakonika*.¹⁴⁰ Prije primanja naloga nastavnici su dužni položiti *Ispovijest vjere* (kan. 833, 6° i 7°) prema obrascu koji je odobrila Apostolska Stolica.¹⁴¹ Osim *Ispovijesti vjere* dužni su dati i *Prisegu vjernosti* koja se tiče posebnih dužnosti nerazdvojivih od službi koju treba preuzeti.¹⁴² Izbor i imenovanje nastavnika u kompetenciji je mjerodavne crkvene vlasti, a imenovanje kandidata mora se provesti prema statutima sveučilišta, fakulteta i prema općim odredbama donesenim od Apostolske Stolice i biskupskih konferencija.¹⁴³ Od nastavnika se traži da posjeduje dostatno znanje, osjećaj odgovornosti, svjedočanstvo života, tražene akademske stupnjeve, da je pokazao sposobnost u znanstvenom istraživanju i da posjeduje pedagoške sposobnosti potrebne za poučavanje.¹⁴⁴ Na katoličkim sveučilištima, osim znanstvene i pedagoške sposobnosti, nastavnik se treba odlikovati i cjelovitošću nauka i čestitošću života. Ako bi nedostajale sposobnosti koje se zahtijevaju, nastavnika se mora ukloniti iz službe

¹³⁹ O povezanosti između teologa i učiteljstva i teme *naloga (mandatum)*, usp. J. ŠALKOVIĆ, »Vjernici laici u naučiteljskoj službi Crkve«, u: *Bogoslovska smotra*, 1 (2005.), str. 334–335.

¹⁴⁰ Usp. E. ZANETTI, »I laici nel munus docendi della Chiesa«, u: AA. VV., *I laici nella ministerialità della Chiesa*, str. 213. Prema odredbi apostolske konstitucije *Sapientia Christiana* svi koji poučavaju u disciplinama koje se odnose na vjeru i moral, nakon što polože *Ispovijest vjere*, moraju primiti *missio canonica* od velikoga kancelara ili njegova delegata, jer oni ne poučavaju vlastitim autoritetom već snagom naloga primljenog od Crkve, a svi drugi nastavnici moraju primiti *venia docendi* od velikog kancelara ili njegova delegata. Usp. IOANNES PAULUS PP. II., *Constitutio apostolica Sapientia Christiana de studiorum Universitatibus et facultatibus ecclesiasticis* (29. 4. 1979.), art. 27, § 1, u: *EV* 6/1330–1454. (dalje u tekstu Sch).

¹⁴¹ Kongregacija za nauk vjere 1989., kao obrazac *Ispovijesti vjere*, predložila je prvi dio prethodnoga teksta koji je na snazi od 1967., a sadrži Nicejsko-carigradski simbol. Drugi je dio izmijenjen, a podijeljen je na tri stavka s ciljem boljšeg razlikovanja uzroka istine i odnosnoga pristanka koji se traži. Novi obrazac stupio je na snagu 1. ožujka 1989. Usp. CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, I Fedeli chiamati *Professio fidei et Iusiurandum fidelitatis* in suscipiendo officio nomine Ecclesiae exercendo (1. 6. 1988.), u: *AAS*, 81 (1989.), str. 104–106.

¹⁴² Obrazac prisege vjernosti (*Iusiurandum fidelitatis in suscipiendo officio nomine Ecclesiae exercendo*) treba shvatiti kao dopunu za *Ispovijest vjere*. Usp. CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, I Fedeli chiamati *Professio fidei et Iusiurandum fidelitatis* in suscipiendo officio nomine Ecclesiae exercendo, str. 104–106.

¹⁴³ Usp. CONGREGAZIONE PER L'EDUCAZIONE CATTOLICA, *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* (6. 1. 1970.), u: *EV* 3/1796–1947; CONGREGAZIONE PER L'EDUCAZIONE CATTOLICA, *Norma applicative della Sapientia Christiana* (29. 4. 1979.), u: *EV* 6/1455–1525.

¹⁴⁴ Usp. Sch, art. 25, § 1.

(kan. 810, § 1), obdržavajući način postupanja koji je određen statutom.¹⁴⁵ Isto vrijedi i za crkvena sveučilišta i fakultete (kan. 818).¹⁴⁶

3.6. Suradnja laika u pastoralnoj brizi za jednu župu (kan. 517, § 2)

U posebnim okolnostima, Zakonik u kan. 517, § 2 predviđa sljedeću mogućnost: »Ako zbog toga što nema dovoljno svećenika dijecezanski biskup smatra da sudjelovanje u pastoralnom djelovanju župe treba da se povjeri đakonu ili drugoj osobi koja nema svećeničkog biljega ili zajednici osoba, neka postavi nekog svećenika koji će s vlašću i ovlastima župnika voditi pastoralni rad.« Kan. 517, § 2 čvrsto ostaje pri tome da je riječ o *participatio in exercitio curae pastoralis*, a ne o vođenju, koordiniranju, oblikovanju, upravljanju župom, što je prema kanonskome zakonu povjereno samo jednom svećeniku. Ostaje, dakle, potvrđeno, prema kanonskim odredbama, da ovi oblici sudjelovanja u skrbi u župama ne mogu ni u kojem slučaju zamijeniti župnikovu službu. Pod pojmom *druga osoba* koja nema svećeničkoga biljega treba podrazumijevati laika. Svi oni kojima se povjerala takva služba prema kan. 517, § 2 nisu župnici, jer samo valjano zaređenom svećeniku može se povjeriti služba župnika¹⁴⁷, ali mogu imati pastoralnu brigu u župnoj zajednici u svemu onome što ne traži vršenje svećeničke službe.¹⁴⁸ Osobu koja prema odredbi kan. 517, § 2 sudjeluje u pastoralnom djelovanju župe, terminološki možemo odrediti kao *župnog pastoralnog suradnika*. Župni pastoralni suradnik može se razlikovati od potrebe župe ili župa. Župni pastoralni suradnik nije osoba koja sve čini sama u životu zajednice vjernika, već jedan subjekt koji daje učinak djelujući unutar grupe pastoralnih djelatnika s posebnim obvezama,¹⁴⁹ u suradnji s nekim svećenikom koji će s vlašću i ovlastima župnika voditi pastoralni rad. Obveza je nadležne crkvene vlasti da, kada postoji objektivna potreba za *zamjenom*, izabere onoga vjernika koji je zdravoga nauka i primjerenoga životnoga ponašanja. Izbor može izvršiti odgovorni svećenik, koji ga predstavlja biskupu,

¹⁴⁵ Usp. IOANNES PAULUS PP., Constitutio apostolica *Ex corde ecclesiae* de universitatibus catholicis (15. 8. 1990.), art. 4, § 1–3, u: *EV* 12/476–478.

¹⁴⁶ Usp. SCh, art. 26, § 1.

¹⁴⁷ Usp. *ZKP-1983.*, kann. 150; 151; 521, § 1.

¹⁴⁸ Usp. G. S. SARTORI, »La cura pastorale della parrocchia non affidata al sacerdote«, u: *Quaderni di diritto ecclesiale*, 9 (1996.), str. 177.

¹⁴⁹ Npr. prima potrebe župne zajednice i prosljeđuje ih odgovornome svećeniku ili župnom pastoralnom vijeću; surađuje s odgovornim svećenikom unutar župnog pastoralnog vijeća u sastavljanju pastoralnog programa župe; surađuje s odgovornim svećenikom u pripremi pastoralnih djelatnika i u promicanju njihove duhovne, teološke i pastoralne formacije; usklađuje s pastoralnim djelatnicima provedbu pastoralnog programa, pomaže u izgrađivanju dogovorenog zajedništva, održava vezu i dijalog, posreduje u međusobnim odnosima. Usp. A. BATTISTI, »Il coordinatore parrocchiale«, u: *Il Regno*, 42 (1997.), str. 541.

ili župno pastoralno vijeće. Dijecezanskome biskupu pripada pravo imenovanja, obično na određeno vrijeme.¹⁵⁰ Imenovanjem dijecezanski biskup, u dogovoru s odgovornim svećenikom, mora odrediti *obveze* i *prava*. Kriteriji za izbor postižu se formacijom, a ne rođenjem.¹⁵¹ Potrebno je da osoba bude na dobrom glasu, vjernik i praktikant, zrela i uravnotežena, diskretna i otvorena, osoba povjerenja u zajednici.¹⁵² Osim toga, mora posjedovati potrebnu izobrazbu za odgovarajuće ispunjenje zadaća koje su joj povjerene. Zadaća izvanredne suradnje laika u pastoralnoj brizi za jednu ili više župa zahtijeva vršenje vlasti samo za one materije koje nisu pod vlašću ili ovlastima svećenika moderatora.¹⁵³

3.7. *Ovlaštenje laika za prisustvovanje ženidbi (kan. 1112)*

Prema odredbi kan. 1112, dijecezanski biskup može ovlaštenje sudjelovanja kod sklapanja ženidbe dati i laicima. Ovlaštenje može dati samo dijecezanski biskup,¹⁵⁴ a ne neki drugi mjesni ordinarij, a još manje župnik, i to uz ispunjenje uvjeta: da u mjestu u kojem se ženidba sklapa zaista nema posvećenih službenika, svećenika i đakona; da je dijecezanski biskup dobio prethodno pozitivno mišljenje biskupske konferencije¹⁵⁵; da dijecezanski biskup dobije dozvolu Svete Stolice¹⁵⁶. Ovlaštenje dijecezanskoga biskupa može biti pojedinačno, za određene ženidbe ili opće, za sve ženidbe koje se sklapaju na području vlastite mjerodavnosti. Zbog pastoralnih razloga kan. 1112, § 2 propisuje da se *za dopuštenost* izabere »prikladan laik« sposoban poučavati zaručnike i pravilno obavljati ženidbeno bogoslužje. Iz kan. 1079, § 1 i kan. 1080 proizlazi da laik koji ima ovlaštenje sudjelovati u sklapanju ženidbe nema ovlast opraštati od eventualnih ženidbenih smetnji. Ta ovlast u smrtnoj pogibelji i *prešnom* slučaju pripada, uz određene uvjete, samo

¹⁵⁰ Usp. isto, str. 542.

¹⁵¹ Župni pastoralni suradnik može biti đakon, laik ili laikinja, redovnik ili redovnica, bilo muškarac bilo žena, bilo udana, neudana ili celibatarac; ako je osoba udana mora imati pristanak druge strane, može biti pojedinac, a može biti i bračni par. Usp. isto.

¹⁵² *Naputak o nekim pitanjima suradnje vjernika laika u svećeničkoj službi* u čl. 13 donosi da »ne mogu biti prepušteni izvršavanju ovih zadaća oni katolici koji ne provode dostojan život, ne uživaju dobar glas ili se nalaze u obiteljima koje se ne vladaju prema moralnome crkvenome nauku.« KONGREGACIJA ZA KLER I OSTALE, *Naputak o nekim pitanjima suradnje vjernika laika u svećeničkoj službi*, čl. 13, KS, Zagreb, 1998., str. 48.

¹⁵³ Usp. A. MONTAN, »Ministeria, munera, officia ...«, str. 125.

¹⁵⁴ Usp. M. BERLJAK, *Kanonski oblik ženidbe. Povijesni razvoj – Zakonik kanonskoga prava/1983.*, Zagreb, 1999., str. 66.

¹⁵⁵ Ako dijecezanski biskup dobije negativno mišljenje biskupske konferencije, svejedno može zahtijevati dopuštenje Svete Stolice iznoseći svoje razloge. Usp. N. ŠKALABRIN, *Ženidba*, Đakovo, 1995., str. 252.

¹⁵⁶ Usp. *Communicationes*, 10 (1978.), str. 92.

posvećenom službeniku. U pitanju pak dopune vlasti upravljanja otvara se pitanje: može li se dopuna vlasti primijeniti i na laika o kojemu govori kan. 1112? Prema mišljenju L. Chiappette odgovor na ovo pitanje je pozitivan. Crkva dopunjava vlast u općoj i u zbiljskoj i vjerojatnoj dvojbi (kan. 144, § 2), što vrijedi i za kantsko prisustvovanje ženidbama. Budući da je u kan. 144, § 2 riječ o odredbi općega karaktera, ta se odredba može primijeniti i na laika ako su npr. njegove ovlasti istekle, a u zajednici se, u kojoj je on više vremena prisustvovao ženidbama, o toj činjenici ništa ne zna i svi smatraju, zbog opće zablude, da on još uvijek ima ovlast koju mu je biskup dao, ili ako laik dvoji je li primljena ovlast istekla ili ne.¹⁵⁷ Neki autori¹⁵⁸ u ovlasti prisustvovanja (*facultas assistendi*) laika ženidbi raspoznaju sudjelovanje u vršenju vlasti upravljanja, ukoliko primaju, u ime Crkve, ženidbenu privolu, što je vlastito svećeniku. Pitanje sudjelovanja u vlasti upravljanja otvorilo se i u vrijeme pripremnih radova na obnovi Zakonika, no Komisija za reviziju Zakonika dala je negativan odgovor, potvrđujući da je ovdje riječ jednostavno o *kvalificiranom sudjelovanju* i ni u kojem slučaju se ne raspoznaje vršenje vlasti upravljanja (*laicus denique in casu est mere testis qualificatus, nulla gaudens potestate regiminis*).¹⁵⁹ Izjašnjavanje Komisije čini se da je jasno i jedinstveno pridonijelo rješenju ovoga pitanja.¹⁶⁰ Nema sumnje da je ovdje riječ o crkvenoj zadaći koja se može razabrati na temelju kan. 228. Isto tako, s ovom crkvenom zadaćom povezano je vršenje javne vlasti, ali ograničavajući laika samo u primanju privilegija, tj. da bude kvalificirani svjedok očitovane volje zaručnika, pa se stoga ne može tvrditi da vrši vlast upravljanja u strogom smislu.¹⁶¹

Zaključak

Različiti faktori i kompleksnost materije upozoravaju na oprez u donošenju globalnoga rješenja. Važeći Zakonik, za razliku od prijašnjega Zakonika i Drugoga vatikanskog sabora, materiji suradnje laika u vlasti upravljanja posvećuje više pažnje. Zakonodavac kao opću normu proglašava da su za vlast upravljanja (zakonodavnu, sudsku i izvršnu), koja u Crkvi opstoji po božanskom ustanovljenju (božanskome pravu), sposobni samo oni koji su obilježeni svetim redom, tj. klerici (kann. 129, § 1; 274, § 1), a da laici u vršenju te vlasti mogu, prema pravnoj odredbi, surađivati (kan. 129, § 2). Suradnja se laika tako u vlasti upravljanja ne

¹⁵⁷ L. CHIAPPETTA, *Il codice di diritto canonico ...*, str. 367–368.

¹⁵⁸ D. J. ANDRÈS, *C.I.C. Liber II – De populo Dei, Pars I ...*, str. 80; M. E. OLMOS ORTEGA, »Commento al can. 228«, u: A. BENLLOCH POVEDA, *Código de derecho canónico*, Valencia, 1993., str. 129.

¹⁵⁹ *Communicationes*, 10 (1978.), str. 88.

¹⁶⁰ Usp. A. D'AURIA, »I laici nel munus regendi ...«, str. 147.

¹⁶¹ Isto.

gleda kao izvorno pravo i vlastita sposobnost, što je slučaj s njihovim udjelom u vršenju službe naučavanja i službe posvećivanja (kann. 759; 835, § 4), nego više kao vanjska suradnja i pomoć. Premda je laicima za sudjelovanje u vlasti upravljanja stavljena određena *prepreka* (kann. 129, § 1; 274, § 1), isti Zakonik navodi brojne poslove i službe koji su laicima dostupni, i mogu se povjeravati kako muškarcima tako i ženama. To se odnosi osobito na službe izvršne i sudske vlasti, na administrativne službe, zadaće i poslove, na upravu vremenitim dobrima, na članstvo u raznim vijećima. Neke od tih službi i zadaća laici vrše bilo samostalno bilo u ovisnosti i suradnji s klericima i hijerarhijom.

Za razumijevanje suradnje laika u vlasti upravljanja nezaobilazno je poznavanje dviju *pozicija* (dviju *škola*) koje se konfrontiraju oko problema postanka i prenošenja *sacra potestas*. Prema školi tzv. *sakramentalne teorije* sva vlast koju je Krist predao Crkvi (vlast posvećivanja, upravljanja i naučavanja) prenosi se preko sakramenta svetoga reda, a kanonsko poslanje trebalo bi služiti samo u svrhu konkretnoga vršenja te vlasti, bez da išta pridruži službi i vlasti koja se već posjeduje na temelju svetoga reda. Prema ovoj teoriji vjernik laik ne bi mogao sudjelovati u toj vlasti i tko god bi od laika bio postavljen u crkvenu službu, nikad se ne može govoriti o službi uz koju je vezana sveta vlast. Nasuprot ovoj poziciji stoji škola tzv. *nesakramentalne teorije* koja dozvoljava prenošenje svete vlasti također nesakramentalnim putem (kanonskim poslanjem). Nesakramentalna teorija pojednostavljuje cijelu ovu problematiku, tj. samo kanonsko poslanje, nezavisno od sakramenta, čini sposobnim laike za nositelje svete vlasti. Problem porijekla i prenošenja svete vlasti pojavljuje se, dakle, usko ovisan s mogućnošću »sudjelovanja« laika u toj vlasti. Ako ustvrdimo da je jedini put prenošenja vlasti sakrament svetoga reda, morali bismo posve isključiti laike iz mogućnosti da je vrše; ako pak se prizna sposobnost za vršenje moramo, kao posljedicu, prihvatiti da postoje i drugi putovi prenošenja vlasti koji bi upravo mogli biti jednostavno *missio canonica* ili, kako su neki držali, sakrament krštenja. Nesumnjivo da sakramentalna teorija ima zasluge, jer s jedne strane ponovno potvrđuje i zadržava ono jedinstveno značenje vlasti koje je Krist predao Crkvi da bi postigla svrhe; s druge pak strane ujedinjuje svetu vlast u sakramentalnoj stvarnosti i potvrđuje sigurne kriterije prenošenja, kontrole i vršenja. Dvije škole čini se ne nalaze uspješni dijalog, pa problem porijekla i prenošenja ostaje otvoren. Očito je da se ni sa strane učiteljstva nije hitjelo zauzeti čvrstu i isključujuću poziciju. Mali stupanj jasnoće prisutan je u dokumentima Drugoga vatikanskoga sabora (LG 10–12), a sama *Nota esplicativa previa* dogmatske konstitucije *Lumen gentium* čini se ne želi zauzeti poziciju naklonosti jednoj ili drugoj teoriji. Naprotiv, saborsko učenje služi objema školama za podupiranje vlastitih teza. Pitanje i problemi porijekla i prenošenja vlasti bili su stavljani i pred komisiju za reviziju Zakonika, čije rezultate i redakciju prezentiraju *ne mali kompromisi, crne točke, ako ne upravo i kontradiktorne*, kao npr. između kan. 1421, § 2 i kann. 129 i 274.

Znanstvena interpretacija i usporedba kanona Zakonika koji govore o suradivanju laika u vlasti upravljanja, lako dovodi do naklonosti prema tzv. *sakramentalnoj teoriji*, no barem u dva slučaja Zakonik predviđa i dozvoljava mogućnost vršenja svete vlasti laika, i to znakovito za slučaj suca laika, ekonoma biskupije i ekonoma redovničke ustanove. Ostaje činjenica da koju god poziciju želimo zauzeti, neke od analiziranih službi i zadaća u radu dovode do raspoznavanja vršenja vlasti upravljanja laika.

Summary

COOPERATION OF THE LAITY IN THE POWER OF GOVERNANCE

Presuming general knowledge of the situation of the laity in the Catholic Church in Canon Law and based on sources and literature, the author of this article investigates the legal perspective of co-operation of the laity in the power of governance. Provisions of Canon Law 1983 determine that co-operation of the laity in conducting the power of governance, incites certain difficulties and contradictions. The general principle confirmed in Can. 129, § 1 determines that the power of governance is assigned to the sacred order, i.e. the clergy yet the same Canon § 2 brings fundamental novelties according to which »Lay members of the Christian faithful can cooperate in the exercise of this same power according to the norm of law«. Co-operation of the laity in the power of governance is confirmed in other canons of the Law (Can. 228; 1421, § 2; 1428, § 2; 1437, § 1; 483, § 2; 494, § 1; 317 ...).

It is undoubted that certain difficulties and possible contradictions arise between the general principle (Can. 129, § 1; 274, § 1) and certain canons in the Law (Can. 129, § 2; 1421, § 2). By researching the dubious canons and synthetically connecting them to certain canons of the Law, the author gives a theological-legal principle of co-operation, outlining some concrete Church services and duties that relate to the power of governance.

*In order to understand co-operation of the laity in the power of governance it is inevitable to be familiar with two theories, two schools: sacramental and non-sacramental that are confronted over the problem of existence and transferring *sacra potestas*. According to the school of so-called sacramental theory all authority is transferred through the sacraments of the holy order and canon mission serves only for the purpose of concrete execution of authority. According to this theory, the laity would not be able to participate in that government because it is not marked by the holy order. The opposite position is represented by the school of the so-called non-sacramental theory that allows the transfer of holy authority without the sacraments, i.e. canon mission that also render the laity able to be carriers of holy authority. The creation and transfer of holy authority appears to be narrowly mutually dependent with the ability of the laity »to participate« in that authority. The central way and reconciling principles need to be searched for in the provisions of the Law in which the legislator opens opportunities for the laity to be the carriers of services and duties that are often related to conducting holy authority. Scientific interpretation and*

comparison of canons of the Law easily bring us to apathy towards the so-called sacramental school. However, at least two cases of Canon Law foresee and allow the possibility of the laity to conduct holy authority and these are significant to the case of lay judges, diocesan treasurers and treasurers in religious institutions.

Key words: Canon of Canon Law 1983, power of governance, the laity, church services and duties, co-operation.